

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรม
และจริยธรรมแก่เยาวชนโดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา :

กรณีศึกษาอาชีวศึกษา ในกรุงเทพมหานคร

A Feasibility Study the Use of Dhamma Studies
Curriculum in Cultivating Virtue and Ethics in Youths:

A Case-study of Vocational Schools in Bangkok

พระมหาศรีทนต์ สมจาโร และคณะ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปีงบประมาณ 2547

ISBN 974-7103-60-5

สารบัญ

	หน้าที่
คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	
บทที่ 1 บทนำ	
● ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
● วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
● ปัญหาที่ต้องการทราบ	4
● ขอบเขตการวิจัย	4
● ข้อตกลงเบื้องต้น	5
● นิยามศัพท์	5
● ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
● การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	6
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
● ความหมายของคุณธรรม	7
● องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม	11
● คุณธรรมจริยธรรมกับสถาบันการศึกษา	12
● คุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการในโรงเรียน	13
● การสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน	16
● หลักสูตรธรรมศึกษา	18
● การพัฒนาบุคลากร	20
● สื่อการเรียนการสอน	21
● งบประมาณ	21
● กระบวนการจัดการศึกษา	21
● การบริหารหลักสูตร	22
● การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	22
● การวัดและประเมินผล	23
● การเรียนการสอนของอาชีวศึกษา	23
● เป้าหมายและจุดหมายอาชีวศึกษา	24

● เวลาเรียน	26
● เนื้อหาหลักสูตรอาชีวศึกษา	27
● การประยุกต์หลักสูตรธรรมศึกษาเข้ากับการเรียนการสอนอาชีวศึกษา	30
● วิธีการประยุกต์หลักสูตรธรรมศึกษาเข้ากับโรงเรียนอาชีวศึกษา	33
บทที่ 3 วิธีวิจัย	
● พื้นฐานความรู้ของการวิจัย	36
● ประชากรที่ใช้ในการศึกษา	36
● เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	39
● การเก็บข้อมูลดำเนินการ	40
● การวิเคราะห์ข้อมูล	40
บทที่ 4 ผลการสังเคราะห์ข้อมูล	
● ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	41
● หลักสูตรและหลักเกณฑ์การเรียนการสอน	41
● การพัฒนาบุคลากรหรือครูทางโรงเรียน	42
● กิจกรรมการเรียนการสอน	43
● ความพร้อมสื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก	43
● วิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียน	44
● การมีส่วนร่วมการจัดการเรียนการสอนของพระสงฆ์ ครู นักเรียน	44
● การอบรมเสริมความรู้ในด้านวิทยาการสอนของพระสงฆ์	46
● เทคนิควิธีการและความพร้อมการถ่ายทอด	47
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย ปัญหาและข้อเสนอแนะ	
● ด้านข้อบ่งชี้เนื้อหาในหลักสูตรธรรมศึกษา	49
● บุคลากรพระสงฆ์ผู้อบรม หรือบรรยาย	50
● สื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอน	50
● การประสานงาน	50
● งบประมาณ	50
● ข้อเสนอแนะ	51
● ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป	53
บรรณานุกรม	54

คำนำ

การที่ชาวพุทธจะสามารถศึกษาธรรมะ คำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ สงบสุข การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม และที่สำคัญจะมีส่วนช่วยสืบอายุกาลของพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง ทางคณะสงฆ์ได้กำหนดหลักสูตรสำหรับฆราวาสเรียกว่า “ธรรมศึกษา” ระยะเวลาในการศึกษา 4 – 5 เดือน คือระหว่างเดือนกรกฎาคม – พฤศจิกายน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายและหลักการ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ปัจจุบัน โรงเรียน สถาบันการศึกษา คณะสงฆ์ และรัฐบาลได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและภูมิภาค จนมีนักเรียนสมัครใจมาเรียนในมากกว่า 70,000 คน ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนทุกระดับชั้นการศึกษา แก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน โดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา : กรณีศึกษาอาชีวศึกษา” พบว่า หลักสูตรธรรมศึกษาทั้ง 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก สามารถประยุกต์เข้ากับหลักสูตรอาชีวศึกษารายวิชาวิถีธรรมวิถีไทย และกิจกรรมเสริมหลักสูตรในระดับอาชีวศึกษาได้อย่างเหมาะสม

การวิจัยครั้งนี้ ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากผู้บริหาร ครู-อาจารย์โรงเรียนอาชีวศึกษา พระครูวิสุทธิพัฒนคุณ ประธานศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคม คณะผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณรองศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยครั้งนี้ และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

พระมหาศรีทนต์ สมจาโร

พฤษภาคม 2548

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน โดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา : กรณีศึกษาอาชีวศึกษา ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของหลักสูตรธรรมศึกษา และการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนระดับอาชีวศึกษา ใน 5 หัวข้อ ได้แก่ หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาบุคลากร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน การสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก และการวัดและประเมินผลการศึกษา

2. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาสังคม ในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาอาชีวศึกษา

3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน

ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรธรรมศึกษาสามารถประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอนอาชีวศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน มีความสอดคล้องกับการเรียนการสอนอาชีวศึกษาทุกระดับชั้น ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนแก่เยาวชน ในอาชีวศึกษาเองมีการกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับศาสนา ส่วนที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านเนื้อหาในหลักสูตรธรรมศึกษามีมาก แต่ขาดการพัฒนาให้สอดคล้องกับระยะเวลาการสอน ปัญหาการขาดแคลนวิทยากรที่มีประสบการณ์ ดังนั้นจึงต้องมีการจัดถวายการอบรมวิธีสอน ขาดสื่ออุปกรณ์และเครื่องมือในการเรียนการสอนทำให้การเรียนการสอนขลุกขลัก และไม่สอดคล้องกับความสนใจตามวัยของผู้เรียน ขาดการประสานงาน และปัญหาขาดแคลนงบประมาณ ปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขจากทุกฝ่าย

Abstract

The purpose of this research on *A Feasibility Study of Use of Dhamma Studies Curriculum in Cultivating Virtue and Ethics in Youth In Vocational School in Bangkok* is to study:

1. Dhamma Studies Management in vocational schools entitled: Dhamma Studies Curriculum Personal Development Teaching.
2. Cooperation of monks and the schools in Dhamma Studies.
3. The problems and obstacles of Dhamma Studies Management in Vocational Schools.

The study finds that management may be used in both private and public schools. Dhamma Studies can be joined well with teaching management of youth in the vocational schools. The problems and obstacles in Dhamma Studies Management are: the many subjects of Dhamma Studies need development to suit the time period given; monk lectures are sufficient but need teaching methods and training. Media and equipment for teaching are inadequate; better coordination and serious lack of funds to run the teaching programs are needed.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม แก่เยาวชน โดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา : กรณีศึกษาอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา และการจัดการศึกษาโรงเรียนอาชีวศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ใน 5 หัวข้อ ได้แก่ หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาบุคลากร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก และการวัดและประเมินผลการศึกษา

2. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาสังคม ในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาอาชีวศึกษา

3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน

ผลการศึกษาตามประเด็นต่าง ๆ นั้นพบว่า

ด้านหลักสูตรธรรมศึกษาแบ่งออกเป็นสามระดับชั้น คือ ธรรมศึกษาตรี-โท-เอก เนื้อหาสาระเน้นไปในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการสืบต่ออายุกาลของพระพุทธศาสนา ส่วนหลักสูตรของอาชีวศึกษานั้นเน้นการพัฒนาวิชาชีพและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่อุตสาหกรรมเป็นหลัก

การจัดการศึกษาทั้ง 2 คือ หลักสูตรธรรมศึกษา และหลักสูตรอาชีวศึกษา ต่างก็มีวัตถุประสงค์ต่างกัน แต่มีจุดหมายเดียวกันคือการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนถึงสังคม และประเทศชาติ จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า มีกระบวนการเรียนการสอนที่มีการปรับตัวเข้าหากันอย่างยืดหยุ่น โดยนำหลักสูตรธรรมศึกษาเข้าแทรกในรายวิชาวิถีธรรมวิถีไทยและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญของชาติและของพระพุทธศาสนา

ด้านการพัฒนาบุคลากรพระสงฆ์ที่เข้าไปสอน และอบรมในโรงเรียนอาชีวศึกษาเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมด้านจิตวิทยา และโครงการถวายเป็นความรู้ฯ จากสำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ และทางศูนย์พระสงฆ์ฯ ก็ได้จัดโครงการเสริมความรู้ให้แก่บุคลากรอย่างน้อยปีละครั้งทั้งร่วมกับสำนักเสริมศึกษา กรมการศาสนา หรือกรมสุขภาพจิต บุคลากรที่ทำการสอนมีวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม คือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นักธรรมชั้นเอก ส่วนอาชีวศึกษามีการส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาศักยภาพด้วยการวิจัย การศึกษาดูงาน การประเมินผลงาน นอกจากนี้ทางสถานศึกษายังได้จัดจ้างบุคลากรที่ชำนาญเฉพาะทางมาอบรมและสอนเป็นการเฉพาะ

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีทั้งการบรรยาย การใช้สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ เช่น สื่อ เอกสาร สื่อแผ่นใส สื่อวีซีดี สื่อเพาเวอร์พอยต์ การประเมินผลก่อนและหลังการเรียน การฝึกเขียน เรียงความธรรมะ การท่องจำสุภาษิตที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมนิทรรศการเนื่องในวัน สำคัญของชาติ และของพระพุทธศาสนา เช่น วันพ่อ วันแม่แห่งชาติ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วัน เข้าพรรษา ฯลฯ ส่วนการเรียนการสอนอาชีวศึกษานั้น มีทั้งทางด้านภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการเสริมหลักสูตร การช่วยเหลือสังคม ฯลฯ

ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ฯ ที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยเฉพาะธรรม ศึกษา เช่น ด้านการจัดตารางการสอน การจัดเก็บข้อมูลนักเรียนนักศึกษา การประเมินผลการศึกษา การมอบประกาศนียบัตรผู้สอบผ่านประจำปี การจัดทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดทำ พิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

ส่วนการศึกษาด้านอุปสรรคและปัญหาที่พบ คือ เนื้อหาในหลักสูตรธรรมศึกษามีมาก ซึ่ง ไม่สอดคล้องกับชั่วโมงเรียน ทำให้การเรียนการสอนต้องทำแบบย่อ ๆ พระวิทยากรผู้บรรยายบาง รูปไม่สามารถคุมนักเรียนได้ สื่ออุปกรณ์และเครื่องมือในการเรียนการสอนไม่สามารถกระจายไป อย่างทั่วถึง เนื่องจากแต่ละโรงเรียนมีความพร้อมไม่เหมือนกัน และการทำงานของศูนย์พระสงฆ์ฯ ไม่มิงงบประมาณ ดังนั้น พระวิทยากรที่ไปสอนต้องออกค่าพาหนะด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางนโยบายให้พระสงฆ์ฯ ได้ เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษาเพิ่มมากขึ้น

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมไทยมุ่งสร้างคนในชาติให้มีความรู้ ความเข้าใจ และความพร้อมที่จะก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกแห่งยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญทางวัตถุ ขณะเดียวกันได้มีการส่งเสริมให้มีการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยใช้หลักธรรมของพระพุทธองค์เป็นเครื่องชี้นำประชาชน เพื่อให้สังคมมีวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม

ประเทศไทย เป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา มีการนับถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ถือเป็นศาสนาประจำชาติไทย ถึงแม้จะมีได้ระบุนิวในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ตาม โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยมีคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนทำหน้าที่ส่งเสริม ทำนุบำรุงและสืบทอดไปสู่ประชาชน อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาประเทศโดยรวม

ทางบ้านเมือง คณะสงฆ์ แม้จะมีการดำเนินการ โครงการส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ การส่งเสริมให้พระสงฆ์เผยแผ่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบของ พระธรรมทูต พระนักเผยแผ่หรือพระนักเทศน์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนจริยธรรม การส่งเสริมค่านิยมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร โดยนำหลักสูตรและกระบวนการศึกษาในสถานศึกษา การจัดกิจกรรมเผยแผ่หลักธรรมทางสื่อมวลชน รวมถึงการอุดหนุนบำรุงองค์กรพุทธศาสนาให้ร่วมกันเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาเป็นต้น แต่ผลการเผยแผ่หลักธรรมดังกล่าว ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชนชาติได้อย่างน่าพอใจ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็ก นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา รวมถึงประชาชนในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรม มีความสงบสุข¹

¹ รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๔๓ หน้าที่ ๘๓ - ๘๔

พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อเยาวชน ตามปกติเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 13-18 ปี ซึ่งผู้ที่อยู่ในวัยนี้ถือว่ายังไม่เจริญเต็มที่ทั้งร่างกายและจิตใจ ประสบการณ์ด้านต่างๆ ไม่น้อย โดยเฉพาะ ด้านจิตใจยังขาดความอดทน ขาดความสุขุมรอบคอบ ขาดความยับยั้งชั่งใจ ประกอบกับมีความรู้สึกต่อปัญหาต่าง ๆ ก่อนข้างจะรุนแรง แต่ในขณะที่เดียวกัน ผู้ที่อยู่ในวัยนี้ มีความกระตือรือร้นที่จะเสาะแสวงหาความรู้ ประสบการณ์ใหม่ ๆ มีความต้องการอยากรู้ อยากเห็นในสิ่งใหม่ ๆ แปลกเป็นทวิคูณโดยปราศจากการกลั่นกรองในเหตุผล ถ้าได้รับประสบการณ์ในทางบวกก็จะเกิดประโยชน์อย่างมาก และจะนำความเจริญมาสู่ตน สังคม และประเทศชาติ เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคม แต่ถ้าตรงกันข้ามก็เป็นบุคคลที่ขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติอย่างแน่แท้

การเสริมสร้างให้เยาวชนและประชาชน มีความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระสงฆ์ เช่นศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีสำนักงานอยู่ที่วัดทองนพคุณ เสียสละเวลา ทุ่มเทการสอนศีลธรรม จริยธรรมให้กับเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับประถม, ระดับมัธยม และระดับอาชีวศึกษา โดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น การทำงานของพระสงฆ์ผู้เสียเหล่านี้ จึงเป็นประโยชน์สูงสุดต่อเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนโรงเรียนในระดับอาชีวศึกษา ซึ่งมักมีความขัดแย้ง ขกพวกตีกันถึงขั้นถึงแก่ชีวิต ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย พฤติกรรมของนักเรียนอาชีวศึกษาไม่เป็นที่ปรารถนาของสังคม ทั้งนี้มีสาเหตุหลายประการด้วยกัน ดังที่ สุจินต์ ปริสุทธิ กล่าวว่า “สาเหตุประการแรกมาจากทางครอบครัว เพราะพ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น จึงไม่มีเวลาพบปะอบรมสั่งสอนลูกและปลูกฝังให้ลูกเป็นคนมีความคิดในทางที่ถูกที่ควร จึงเป็นสาเหตุให้สังคมเสื่อมลงทุกที” และส่วนหนึ่งอาจจะมาจากค่านิยมของเด็กวัยรุ่น ปัญหาของเยาวชนมิใช่เป็นปัญหาเฉพาะเยาวชน ผู้ปกครองหรือระหว่างสถาบันเท่านั้น ยังเป็นปัญหาของสังคมส่วนรวมอีกด้วย

การแก้ไขปัญหานี้ รัฐบาลได้มองเห็นความสำคัญของการศึกษาที่จะเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาจึงได้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ได้ระบุไว้ ดังนี้

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน และการสืบทอดอายุกาลพระพุทธศาสนา ทางคณะสงฆ์ได้เปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับฆราวาสทั้งส่วนกลาง และภูมิภาค โดยมีสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดหลักสูตรและ การวัดและ ประเมินผลการสอบ ส่วนการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน การสอน การวัดและประเมินผลระหว่างเรียนเป็นภาระหน้าที่ของวัดและพระ สงฆ์ทั่วประเทศเป็นรับผิดชอบ ทั้งนี้การเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษาจะเปิดสอนเฉพาะในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดหรือมีความใกล้ชิดกับวัดเท่านั้น การเรียนการสอนหลักสูตรธรรมเริ่มเข้าสู่โรงเรียนอาชีวศึกษาอย่างจริงจัง มีผู้ดูแลรับผิดชอบ มีวิทยากร มีการจัดทำคู่มือและทำการสอบอย่างเป็นทางการจะลักษณะตั้งแต่ปี 2545 โดยในกรุงเทพมหานครมีศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคม

ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอาชีวศึกษา ในสังกัด สำนัก งานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เพื่อหาแนวทางประยุกต์หลักสูตรธรรมศึกษาเป็น เครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนในโรงเรียนอาชีวศึกษาให้มี ประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงแผนก ธรรมลักษณะ งาน 5 ด้าน คือ หลักสูตรานการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาบุคลากร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก และการวัดและ ประเมินผลการศึกษา
2. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ เอกชนศึกษาระดับอาชีวศึกษา ลักษณะงาน 5 ด้าน คือ หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาบุคลากร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก และการวัดและประเมินผลการศึกษา
3. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการเรียนการสอนของกลุ่มพระสงฆ์เผยแผ่ธรรม เพื่อพัฒนาสังคม ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาระดับ อาชีวศึกษา

4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา

ปัญหาที่ต้องการทราบ

1. บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากน้อยเพียงใด มีความสามารถประยุกต์หลักธรรมมาถ่ายทอดอย่างมีประสิทธิภาพ มีเทคนิคการเผยแผ่หลักธรรม และวิธีการ ไม่ก่อให้เกิดความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย และได้ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความเจริญทางเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตสมัย สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการนำหลักธรรมทางศาสนาไปเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องหรือไม่

2. การเผยแผ่หลักธรรมของหน่วยงาน และองค์กรทางศาสนาขาดเอกภาพ และการประสานงานอย่างต่อเนื่อง มีลักษณะของการเผยแผ่ที่หลากหลาย มีวิธีการเฉพาะในกลุ่มหรือเครือข่ายของตนเอง ไม่มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ หรือเป้าหมายในการดำเนินการ รวมทั้งกระบวนการบริหารองค์กร ด้านการเผยแผ่ยังขาดประสิทธิภาพหรือไม่

3. การจัดการศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจัง รวมทั้งไม่ได้รับการพัฒนาและการบูรณาการเข้าสู่หลักสูตร ทั้ง ๆ ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน

4. สังคมไทยขาดการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาสร้างเป็นอุดมการณ์แห่งชาติอย่างจริงจัง และมีแนวโน้มที่เยาวชน และประชาชนเหินห่างจากหลักธรรมทางศาสนา มากยิ่งขึ้น และจะมีผลกระทบต่อสังคม เพราะขาดการส่งเสริม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

1. การจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา เฉพาะลักษณะงาน 5 ด้าน คือ ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาบุคลากร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก และการวัดและประเมินผลการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการจัดการการเรียนการสอนของกลุ่มพระสงฆ์ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา

2. การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วยผู้บริหาร อาจารย์ นักวิชาการ นักการศึกษา และพระสงฆ์ที่ทำการสอนในระดับอาชีวศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การตอบแบบสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเป็นคำตอบจากการปฏิบัติจริงและเชื่อถือได้
2. ทรรศนะของผู้ให้ข้อมูลสะท้อนให้เห็นระดับของสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษา

นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยในความหมายเฉพาะการวิจัยดังนี้

- การจัดการศึกษา หมายถึง การจัดให้บุคคลได้เกิดการรับรู้ หรือเรียนรู้วิทยากรด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนา บุคคลให้มีความสมบูรณ์ทางสติปัญญา ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม
- สถาบันการศึกษา หมายถึง กลุ่มโรงเรียนเอกชนระดับอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
- กลุ่มพระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์-สามเณรที่มีส่วนร่วมในการเข้าไปจัดการเรียนการสอนในระดับอาชีวศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนโดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา
- หลักสูตร หมายถึง หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับฆราวาส

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสภาพการจัดการศึกษาของการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษา
2. ทราบปัญหาและอุปสรรคการจัดการศึกษาของสงฆ์ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน
3. ทราบแนวทางการส่งเสริมการเรียนการสอนในหลักสูตรธรรมศึกษาแก่เยาวชน

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไข ในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน โดยการมีส่วนร่วมของสถาบันการศึกษา คณะสงฆ์ และนโยบายด้านการศึกษา ด้านสังคมของรัฐบาล

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน โดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา : กรณีศึกษาอาชีวศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านคุณธรรมจริยธรรม ส่วนใหญ่จะเน้นถึงเรื่องของจริยธรรมมากกว่าคุณธรรม จึงนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม
2. องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม
3. คุณธรรมจริยธรรมกับสถาบันการศึกษา
4. คุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการในโรงเรียน
5. การสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน
6. หลักสูตรธรรมศึกษา

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในโรงเรียนมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ เพราะการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางจิตใจของมนุษย์นั้น ต้องใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม สม่ำเสมอและยาวนาน และอยากต่อการประเมินผลว่า บุคคลนี้ ผู้นี้มีคุณธรรมในจิตใจมากหรือน้อย การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมใหญ่ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันตลอดเวลา การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมและสัมพันธ์กันนั้น แต่ละคนแต่ละท่านมีความเป็นปัจเจกบุคคล คือมีทั้งมนุษย์ที่มีคุณธรรมและไม่มีคุณธรรม หรือคุณธรรมมีมากน้อยไม่เท่ากัน บางคนมีคุณธรรมแต่มีเหตุจำเป็นต้องละเมิดคุณธรรมจริยธรรม การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม เป็นเครื่องหมายให้เห็นถึงความเจริญความเสื่อมของสังคมด้วย ยิ่งปัจจุบันความเจริญทางวัตถุมีมาก ประเทศต่าง ๆ พยายามแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ ถ้าจะพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนมีเสถียรภาพ มีความมั่นคงแล้ว จำเป็นต้องพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วย ด้วยเหตุนี้เองทำให้บุคคลต่าง ๆ ให้ความสนใจและเห็นความสำคัญที่จะหาแนวทางปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียน ก่อนอื่นการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมต้องเริ่มต้นที่ต้อง

เข้าใจความหมายของคุณธรรมจริยธรรม คำว่าคุณธรรมจริยธรรมมีความหมายกว้างมาก จึงมีผู้ให้ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ระบุว่า “จริยธรรม คือการกระทำทั้งกาย วาจา และใจ ที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม”

จรัส ดวงธิดา จริยธรรม มีความหมายตามหลักพระพุทธศาสนาว่า เส้นบรรทัดและเครื่องล้อมเกล้าให้มนุษย์เคลื่อนไหวประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา และใจอย่างมีกตัญญู มนุษย์จะมีจริยธรรมได้ต้องศึกษาทฤษฎี และการฝึกฝนอบรมทั้งโดยตนเอง และโดยคนอื่น แนวทางแสดงออกซึ่งจริยธรรม ควรจะต้องเป็นไปในทางให้มนุษย์ช่วยตนเองได้ และก้าวไปสู่คุณงามความดี และช่วยคนอื่นได้ด้วย

ชำเถียง วุฒิจันทร์ ได้ให้คำนิยามว่า คุณธรรม เป็นลักษณะความรู้สึกรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ จริยธรรม เป็นลักษณะการแสดงออกทางร่างกาย

ดวงเดือน พันธมนาวิน จริยธรรม มีความหมายกว้าง อาจรวมถึง ศีลธรรม ศาสนา กฎหมาย และค่านิยมของแต่ละหมู่ ในแง่ของพฤติกรรมศาสตร์ จริยธรรม หมายถึงลักษณะจิตใจและสภาพแวดล้อมซึ่งทำให้นักคิดทำความดีหรือละเว้นความชั่ว สังคมจะอยู่อย่างมีความสุขได้ถ้าทุกคนประพฤติธรรม รักษาศีล เว้นความชั่ว

พระราชวรมุณี (ประยูทธ ปยุตโต) จริยธรรมมาจากคำว่า พรหมจรรย์ ซึ่งในพุทธศาสนาหมายถึง มรรค คือ วิธีปฏิบัติสายกลาง ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ บางครั้งก็เรียกว่า ไตรศึกษา คือการศึกษา 3 ประการ อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา จริยธรรม หรือพรหมจรรย์ มรรค และไตรศึกษาทั้งหมดนี้เป็นทางปฏิบัติเพื่อนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายในชีวิต

สารوخ บัวศรี จริยธรรม คือแนวทางในการประพฤติ เพื่อยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม จริยธรรม มีโครงสร้างสำคัญอย่างน้อย 2 ข้อ คือ ศีลธรรม (Moral Value) สิ่งที่ดีเว้นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ และคุณธรรม (Ethical Value) สิ่งที่ดีควรปฏิบัติ ซึ่งสิ่งทั้ง 2 ข้อรวมกันเรียกว่า จริยธรรม

สุภา ศิริมานนท์ ได้ให้คำนิยามว่า “คำว่า “จริยธรรม” ก็มีความหมายเหมือนกับคำว่า “จรรยาบรรณ” เป็นคำที่ถอดความหมายมาจากคำว่าภาษาอังกฤษ Ethics การใช้คำว่า “จริยธรรม” ก็เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาการสาstrasศาสตร์ เข้าใจได้ในทันทีว่าหมายถึงหลักแห่งการประพฤติ หรือพฤติกรรมอันตั้งไว้ชอบ คือ ความประพฤติอันถูกต้องหรือความประพฤติที่เป็นธรรม

สุพัตรา กุหากาญจน์ “จริยธรรมหมายถึงแนวทางในด้านการประพฤติปฏิบัติ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งเป็นมาตรฐานทางสังคม อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในปัจจุบัน

แสง จันทร์งาม กล่าวว่า “จริยธรรม” แยกออกเป็น 2 คำ คือ “จริย” แปลว่า ความประพฤติ และ “ธรรม” คุณภาพของจิตใจของแต่ละคน เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเข้าเป็น “จริยธรรม” จึงหมายถึงคุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน การสอนจริยธรรม ในโรงเรียนเป็นกรรมวิธีในการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องให้แก่เด็ก ในการสอนจริยธรรมในโรงเรียนจึงต้องเอาใจใส่ในสิ่งต่อไปนี้

1) ตัวคุณธรรมจริยธรรม หมายถึงคุณภาพจิตที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน การสอนจริยธรรมต้องมุ่งที่จิตใจ ไม่ใช่มุ่งควบคุมคำพูดและการกระทำ จริยธรรมเป็นสิ่งที่สร้างเสริมความเจริญแก่ตนเอง เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ และส่งเสริมชาติบ้านเมือง หน้าที่ของครูสอนจริยธรรม คือ การช่วยปราบอธรรม และช่วยพัฒนาธรรมในจิตใจของนักเรียน

2) จุดมุ่งหมายของการสอนจริยธรรม ครูต้องพยายามให้เด็กสามารถจดจำข้อเท็จจริง เข้าใจเกิดการเปลี่ยนแปลงความเห็น ทศนคติและอารมณ์ ตลอดจนการทำต่าง ๆ ไปในทางที่ดี

3) ครูผู้สอนจริยธรรม ต้องศึกษาค้นคว้าในเนื้อหาของจริยธรรมจนเกิดความซาบซึ้ง เพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็กให้เกิดความสนใจ และครูควรกระทำตนเป็นตัวอย่าง สร้างศรัทธาแก่เด็กและเรียนรู้สภาพส่วนตัวของนักเรียนเท่าที่จะสามารถทำได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) ครูต้องทำตัวให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นแบบอย่าง

4) การสอนจริยธรรมในห้องเรียนก็ต้องมีการเตรียมการดำเนินการสอน ทบทวนและสรุปย่อ ครูต้องสามารถจูงใจเด็กในสนใจบทเรียน และมีบทสรุปที่ประทับใจเด็ก นอกห้องเรียนก็ต้องมีการสอนจริยธรรมในทันทีที่โอกาสอำนวย เช่น ตามเหตุการณ์เมื่อเด็กทำผิด แนะนำให้ทำกิจกรรม รวมทั้งพาไปดูของจริง

Brown กล่าวถึงจริยธรรมว่า จริยธรรม คือ ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับจำแนกการกระทำที่ถูก ออกจากการกระทำที่ผิด ซึ่งคล้ายกับไวยากรณ์ที่เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับจำแนกประโยคที่สร้างขึ้นมาอย่างถูกต้อง ให้ออกจากประโยคที่สร้างขึ้นมาอย่างไม่ถูกต้อง จริยธรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งไม่คงที่เหมือนไวยากรณ์ ทั้งนี้เพราะมีวิวัฒนาการไปเสมอ ซึ่งบางที่จริยธรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วกว่าไวยากรณ์ เหตุที่จริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปก็

เพราะความขัดแย้งกันเอง หรืออาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากจริยธรรมของแหล่งอื่น ๆ หรือเป็นเพราะมีการสร้างสถานการณ์ใหม่ ๆ ขึ้น

Piaget “จริยธรรมคือองค์ประกอบของกฎเกณฑ์ที่บุคคลยอมรับว่าถูกต้องดีงาม เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม

พระยาอนูมานราชชน ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรมโดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับจริยศาสตร์ในปรัชญา ซึ่งเป็นการค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคม ซึ่งถือว่า ถูกต้องหรือดีและสิ่งที่ถือว่าผิดหรือซึ่งไม่ประพฤติแล้ววางกำหนดมาตรฐานไว้

ราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “จริย (จะริยะ) เป็นคำนาม ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ (ใช้เป็นคำหน้าสมาส) เช่น จริยศึกษา

จริยธรรม หมายถึงนามธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

จริยศาสตร์ นาม ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความประพฤติและการครองชีวิตว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด หรืออะไรควรอะไรไม่ควร (Ethics)

จริยศึกษา นาม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความเจริญงอกงามในทางความประพฤติและการปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรม และวัฒนธรรม (Moral Education)

ระวี ภาวิไล ชีวิตคือการมีตนและโลกสัมพันธ์กัน จริยธรรมเป็นหลักกำหนดว่า ตนมุ่งอะไรในโลก และพึงปฏิบัติอย่างไร จึงแบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ข้อ คือ รู้จักโลก รู้จักตน และการรู้จักทุกข์ รู้จักชีวิต และรู้จักทุกในชีวิต ละเหตุแห่งทุกนั้น ทำให้ประจักษ์แจ้งในความสิ้นไปในเหตุแห่งทุกข์ และเจริญในคุณธรรม และการปฏิบัติธรรมที่จะทำให้รู้ได้

อมร รักษาสัตย์ สังคมไทยในปัจจุบัน เสื่อมโทรมทั้งทางโลกและทางธรรม วิธีแก้ไขความเสื่อมโทรมของสังคม ทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม น่าจะทำให้ได้ คือ อาศัยมาตรการทางสังคม ทางการเมืองและกฎหมาย มาตรการทางสังคมหรือศาสนา ด้วยการฟื้นฟูคุณธรรมของชาติซึ่งรวมถึงการฟื้นฟูปรับปรุงศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นการยกระดับพัฒนาจิตใจของประชาชนให้สูงขึ้น มาตรการทางการเมืองด้วยการพัฒนาอุดมการณ์ทางการเมืองโดยยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ และคุณธรรม และมาตรการทางกฎหมาย โดยการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เพื่อใช้บังคับกับบุคคลไม่ให้ประพฤติชั่ว ส่งเสริมให้ประพฤติดี ให้มีความยุติธรรมเท่าเทียมกัน ทันทต่อเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของประชาชน

การจะให้มาตรการทั้งสามแก้ไขความเสื่อมโทรมต่าง ๆ ได้นั้น จะทำได้ด้วยการร่วมมือทุกฝ่าย และร่วมมือกันอย่างจริงจัง

องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม

นักจิตวิทยาหลายท่านได้จำแนกองค์ประกอบจริยธรรมออกเป็นลักษณะต่าง ๆ หลายลักษณะด้วยกันดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน องค์ประกอบของจริยธรรม 4 ข้อ คือ ประการแรก ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้เรื่องความดีงาม ความเหมาะสม ไม่เหมาะสม การรู้จักกฎระเบียบ ค่านิยมของสังคม ประการที่ 2 ทักษะคิดเชิงจริยธรรม เป็นความรู้สึกรู้ใจของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรม เช่น ความชอบ ความไม่ชอบ ประการที่ 3 การรู้จักใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำ และองค์ประกอบที่ 4 ค่านิยมชมชอบ หรือการงดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น ๆ

สมบุรณ์ ศาลยาชีวิติน ให้ความเห็นว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ เหมือนกับพฤติกรรมทั่วไป มี 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบแรก ความคิดสติปัญญา (Cognition) ความสามารถในการตัดสินใจ การใช้ปัญญาหาเหตุผล ตรัสรองว่าอะไรผิด อะไรถูก องค์ประกอบที่ 2 ด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Affection) ความนิยม ความศรัทธา ความพอใจที่จะกระทำดี ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ องค์ประกอบที่ 3 การแสดงออก (Moral Conduct) อันสืบเนื่องมาจากองค์ประกอบที่ 2 ซึ่งอาจจะมีการกระทำบางอย่างที่ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ยั่วยิบคั่นให้บุคคลนั้นต้องกระทำลงไป ผู้มีพลังจิตที่เข้มแข็งย่อมชนะสิ่งที่ยั่วยิบได้

Brown ยังไม่จำแนกจริยธรรมออกเป็น 3 มิติ คือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และความประพฤติ (Conduct) ซึ่งใกล้เคียงกับการจำแนกของ Hoffman ที่เห็นว่าจริยธรรมประกอบด้วยสามประการที่เป็นอิสระจากกันและกัน ต่างมีพื้นฐานเชิงประสบการณ์ต่างกัน กระบวนการทั้งสามประกอบของ Hoffman คือ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

จากองค์ประกอบของจริยธรรมที่นักจิตวิทยาได้จำแนกไว้มีความคล้ายคลึงกัน แต่มีการเรียนชื่อแตกต่างกันไป สามารถสรุปได้ 3 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบทางปัญญา องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ และองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม

คุณธรรมจริยธรรมกับสถาบันการศึกษา

นักการศึกษาและนักปรัชญาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการศึกษาไว้หลายความหมาย เช่น อำนวย ทะพิงค์แก ชยันต์ วรรณธนะภูติ กล่าวว่า “การศึกษา หมายถึง การพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ให้สูงขึ้นและพัฒนาจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหา เพื่อให้มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นก็จะส่งผลให้ส่วนรวมดีขึ้นด้วยการที่สังคมมีปัญหาต่าง ๆ ดังที่พบเห็นกันอยู่ เหตุส่วนหนึ่งมาจากความล้มเหลวของระบบการศึกษานั้นเอง ดังนั้นจึงสรุปและเสนอแนะของนักวิชาการศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ปรับปรุงระบบการศึกษาให้ดีขึ้นกว่าเดิม และให้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาการขาดจริยธรรมของสังคม

ด้วยเหตุนี้เองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดไว้ว่า

มาตรา 77 รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง จัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และพนักงานหรือลูกจ้างอื่นของรัฐเพื่อป้องกันการทุจริต และประพฤติมิชอบ และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการ ศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นแผนแม่บทการจัดการศึกษาของประเทศได้เน้นความสำคัญของจริยธรรม ดังนี้

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 24 (4) สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา

จากข้อความข้างต้นจึงสรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมกับสถาบันการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมให้กับนักเรียน ทั้งนี้เนื่องโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนได้โดยอัตโนมัติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องร่วมมือกับบุคคล องค์กรเพื่อส่งเสริม ปลูกฝัง สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในช่วงที่เยาวชนยังอยู่ในสถาบันการศึกษา

คุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการในโรงเรียน

โรงเรียนในฐานะสถาบันการศึกษา ซึ่งมีนโยบาย หลักการ และวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียน พัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถด้านวิชาการ วิชาชีพ เพื่อประกอบอาชีพ รับผิดชอบต่อสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริม ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้ คู่คุณธรรม โดยอาศัยกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมที่ควรส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียนมีนักการศึกษาได้เสนอไว้ ดังนี้

กิตติพงษ์ วงศ์สุนทร ได้กล่าวถึงคุณธรรม จริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้กับผู้เรียน โดยมุ่งจุดหมายเพื่อสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นคนดี มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามอันเป็นผลต่อการพัฒนาบ้านเมืองเป็นอย่างมาก และจริยศึกษาที่เป็นพื้นฐานที่ครูจะต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน คือ

1. ความรับผิดชอบ หมายถึงความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพากเพียรละเอียดรอบคอบ เอาใจใส่ต่องาน เคารพระเบียงน ตรงต่อเวลา ยอมรับผลการกระทำของตนเอง และต้องรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่องาน
2. ความซื่อสัตย์ หมายถึงการประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และผู้อื่น
3. ความมีเหตุผล หมายถึงความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติ รู้จักไตร่ตรองพิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่สรุปอะไรง่าย ๆ ไม่เป็นคนหูเบา เชื่อง่าย ต้องรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักประมาณ
4. ความกตัญญูทวาที หมายถึงความรู้สำนึกในการอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อเราและแสดงการตอบแทนบุญคุณ
5. ความมีระเบียบวินัย หมายถึงการควบคุมการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง และเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม
6. ความเสียสละ หมายถึงการละความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือกันและกัน ทั้งร่างกายและแรงใจเพื่อส่วนรวม
7. ความสามัคคี หมายถึงความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
8. ความประหยัดหมายถึงการใช้สิ่งทั้งหลายพอเหมาะพอควรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
9. ความยุติธรรม หมายถึงการปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง
10. ความอุตสาหะ หมายถึงความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ต้องทำงานด้วยความบากบั่น อดทน ขยัน ไม่ท้อถอย พยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคจนประสบความสำเร็จ
11. ความเมตตา กรุณา หมายถึง เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็น กรุณา คือ ความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ดังนั้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมซึ่งสำคัญที่ครู พ่อแม่ อาจารย์จะต้องปรับปรุงตนเอง ครูต้องทำตนเป็นแบบอย่างให้เห็นก่อน ไม่ประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมให้นักเรียนเห็น

รู้จักรับผิดชอบ ชอบ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ รับรู้ เข้าใจได้ ซึ่งการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยวิธีนี้ได้ผลมากกว่าการสอนด้วยวาจา

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีนั้น คือ ครูต้องทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นตัวอย่าง หมายความว่า ครู พ่อแม่ อาจารย์ จะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีของลูกและศิษย์

นอกจากนี้ยังได้เสนอประเด็นที่ครูจะต้องนำไปปรับปรุงตนเองในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม คือ

1. การปลูกฝังให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่ต้องการ ครูต้องเป็นแบบอย่างให้เห็นก่อน และเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ
2. ครูควรแก้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทุกครั้งที่พบ โดยกระทำอย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเสริมกำลังใจ การลงโทษ การวางแผนที่จะปลูกฝังไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ รับรู้ เข้าใจได้
3. การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยการบอกในชั้นเรียน ได้ผลน้อย ดังนั้น ครูจะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่าง หรือชี้บุคคลตัวอย่างให้เห็น

โรงเรียนจะต้องร่วมมือกับบุคคล องค์กรเพื่อส่งเสริม ปลูกฝัง สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในช่วงที่เยาวชนยังอยู่ในสถาบันการศึกษา

พนัส หันนาคินทร์ โรงเรียนจะต้องปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ควรปลูกฝังให้แก่ นักเรียน 5 ด้าน คือ

1. ปลูกฝังในเรื่อง การยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมอันดีงามของไทย ความมีระเบียบวินัย การรู้จักหน้าที่สิทธิของตนเอง การรู้จักความรักสามัคคี การยึดมั่นคำสอน ศาสนา ความขยัน อดทนในการประกอบอาชีพอันสุจริต รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความกตัญญูกตเวที
2. ปลูกฝังในเรื่อง การพัฒนาสมรรถภาพ ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีความเป็นเสรีในการคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักฟังตนเอง มีความขยันขันแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
3. ปลูกฝังในเรื่องความประหยัด รู้จักเก็บออม
4. ปลูกฝังในเรื่องความเป็นผู้มีน้ำใจเสียสละ และ
5. ปลูกฝังในเรื่องความเป็นชาตินิยม มีอุดมการณ์

ขำเลียง วุฒิจันทร์ กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมที่ต้องหรือควรปลูกฝังในโรงเรียน ประกอบด้วย ความมีระเบียบ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความยุติธรรม ความขยัน ประหยัด การยึดมั่นสัมมาชีพ การดำเนินหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคม ประเทศชาติ ความกตเวทิตะ วิจารณ์ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รวมทั้งการส่งเสริมความมีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความเป็นนักประชาธิปไตย ความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และความเป็นชาติ ความเมตตา ความกตัญญูกตเวทิตะ ความกล้าหาญ และความสามัคคี นอกจากนี้ควรปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องการตั้งใจศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ การตั้งใจฟังคำสั่งสอนของครู อาจารย์ทั้งในด้านวิชาการและทางด้านคุณ การรักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเอง ครอบครัวยุติธรรม และโรงเรียน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น คุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝัง ส่งเสริม สนับสนุนให้มีขึ้นในโรงเรียน สถาบันการศึกษาทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นอนุบาล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา โดยภาระงานสอนอยู่ที่ครูสอน ผู้ปกครองทุกฝ่าย จะต้องมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุ-สามเณร ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเจริญรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการสั่งสอนโดยการอุทิศตนเข้าไปสั่งสอนวิชาจริยศึกษา และหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ

การสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

วิเชียร พงษ์ประเสริฐ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในเขตกรุงเทพมหานคร” กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 450 คน จาก 10 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทั้ง 4 คุณลักษณะ คือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดทน ความยุติธรรม และความมีเหตุผลอยู่ในระดับที่พึงประสงค์ นักเรียนชายและหญิงมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทุกคุณลักษณะแตกต่างกันนักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองต่างกันมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทุกคุณลักษณะไม่แตกต่างกัน

ปณิธาน นุ่มศิริ ได้ทำวิจัยเรื่อง การนำเสนอโปรแกรมการสอดแทรกจริยธรรมในการสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นหัวมวควิชาภาษาไทยและครูภาษาไทยในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 317 คน โดยใช้เครื่องมือคือแบบสอบถามความเห็นเกี่ยวกับการสอดแทรกจริยธรรมในการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูภาษาไทยสอดแทรกโดยวิธีการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงถึงความเป็นผู้มีจริยธรรมเสนอ เช่น ให้นักเรียนประหยัดน้ำไฟ รักษาความสะอาดของห้องเรียน บริเวณโรงเรียน ความซื่อสัตย์

ขำเถือง วุฒิจันทร์ กล่าวว่า การสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. การจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง เป็นการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นครั้งเป็นคราว และจัดเป็นกิจกรรมทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน ทุกภาคเรียน หรือตามจังหวะเวลาที่เหมาะสม เช่น การอบรมโดยใช้กลุ่มสัมพันธ์ การอบรมหน้าเสาธง การสวดมนต์หน้าเสาธง การสวดมนต์แปลหน้าเสาธง การฝึกสมาธิหน้าเสาธง การฝึกมารยาทไทย การบรรยายพิเศษ การจัดกิจกรรมทุกวันพระ
2. การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการเรียนการสอน โดยครูเป็นผู้สอดแทรกหลักธรรมในการเรียนการสอน
3. การจัดกิจกรรมเสริม เช่นการยกย่องบุคคลสำคัญ โดยเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงความคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลสำคัญนั้น ๆ
4. การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น การทำป้ายคติธรรมติดตามจุดสำคัญ ๆ ของโรงเรียน กิจกรรมการเก็บขยะ กิจกรรมเพื่อสังคมเป็นต้น

สุภาพค์ จันทวนิช ได้ศึกษาวิจัยไว้ ดังนี้

การอบรมสั่งสอนจริยธรรมในโรงเรียนกระทำใน 4 ลักษณะ คือ การอบรมและกล่าวคำปฎิญาณหน้าเสาธงตอนเช้า การสอนสอดแทรกในชั้นเรียน การอบรมด้วยการลงโทษและให้รางวัล (หมายเหตุ รศ.ดร.สุภาพค์ จันทวนิช ผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

อรุณศรี อึ้งประเสริฐ ได้ทำวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการสอดแทรกความรู้ด้านจริยธรรมในการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า

ครุคณิตศาสตร์มีความเห็นเกี่ยวกับการสอดแทรกของเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ ความรู้ด้านจริยธรรมที่นำมาสอดแทรกในการเรียนการสอนมีความเหมาะสม คือความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวที ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัด ความยุติธรรม ความอดสาหัสและความเมตตากรุณา

จากเนื้อความข้างต้นสรุปได้ว่า การสอดแทรกความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน มีความยืดหยุ่น และสามารถเข้ากับการเรียนการสอนทุกเรื่อง ทุกวิชา ทุกเวลา ทุกสถานที่

หลักสูตรธรรมศึกษา

หลักสูตรธรรมศึกษา อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของมหาเถรสมาคม โดยมีสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเรื่องการจัดการศึกษา เรียกอย่างเป็นทางการว่า “สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง” ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 287 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กทม. ส่วนวิธีการจัดการศึกษา

การเรียนการสอนปัจจุบัน

หลักสูตรธรรมศึกษา ที่ใช้เรียนใช้สอนในปัจจุบัน แบ่งเป็น 3 ระดับ/ชั้น คือ

1. ธรรมศึกษาชั้นตรี สำหรับผู้เริ่มเรียน
2. ธรรมศึกษาชั้นโท สำหรับผู้สอบผ่านชั้นตรีมาแล้ว
3. ธรรมศึกษาชั้นเอก สำหรับผู้สอบผ่านชั้นโทมาแล้ว

ธรรมศึกษาชั้นตรี ประกอบด้วยเนื้อหา 4 วิชา คือ

- 1) วิชา เรียงความแก้กระทู้ธรรม หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1 ให้นักเรียนแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนาโวหาร อ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบด้วย 1 สุภาษิต และบอกชื่อ คัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย ห้ามอ้างสุภาษิตซ้ำกับกระทู้ข้อสอบ แต่จะซ้ำคัมภีร์ได้ ไม่ห้าม สุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ 2 หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป

- 2) วิชา ธรรมวิภาค ใช้หนังสือนวโกวาทแผนกธรรมวิภาคและคิหิปฏิบัติ
- 3) วิชา พุทธประวัติ ใช้หนังสือพุทธประวัติเล่ม 1 - 2 - 3 ปฐมสมโพธิพระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุศุสเทว)
- 4) วิชา วินัยหรือเบญจศีล-เบญจธรรม ใช้หนังสือเบญจศีลเบญจธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวเรศ)

ธรรมศึกษาชั้นโท ประกอบด้วยเนื้อหา 4 วิชา คือ

- 1) วิชา เรียงความแก้กระทู้ธรรม หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 2 ให้ นักเรียนแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนาโวหารอ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบไม่น้อยกว่า 2 สุภาษิต และบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย ห้ามอ้างสุภาษิตซ้ำซ้อนกัน แต่จะซ้ำคัมภีร์ได้ ไม่ห้าม สุภาษิตที่อ้างมานั้น ต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ 3 หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป
- 2) วิชาธรรมวิภาค ใช้หนังสือธรรมวิภาค ปริเฉทที่ 2
- 3) วิชา พุทธประวัติ หลักสูตร ใช้หนังสืออนุพุทธประวัติ และพุทธธานุพุทธประวัติ อันกล่าวเฉพาะประวัติพระสาวก สังคิติกถา ปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุศุสเทว) และศาสนพิธี เล่ม 2 ขององค์การศึกษา
- 4) วิชาวินัย หลักสูตร ใช้หนังสืออุโบสถศีล พระศรีรัตนโมลี (ชัยวัฒน์ปญญาสิริ)

ธรรมศึกษาชั้นเอก ประกอบด้วยเนื้อหาและหลักสูตร 4 วิชา คือ

- 1) วิชา เรียงความแก้กระทู้ธรรม หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 3 ให้ นักเรียนแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนาโวหาร อ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบไม่น้อยกว่า 3 สุภาษิต และบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย ห้ามอ้างสุภาษิตซ้ำซ้อนกัน แต่จะซ้ำคัมภีร์ได้ ไม่ห้าม สุภาษิตที่อ้างมานั้น ต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง

2. วิชา ธรรมวิภาค หมวดธรรมที่กำหนดให้เรียน หนังสือธรรมวิจารณ์ ส่วน
ปรมัตถปฏิบัติ หนังสือสมถกัมมัฏฐาน หนังสือธรรมสมบัติ
3. วิชา พุทธประวัติ แก่ปัญหาอนุพุทธประวัติหลักสูตร ใช้หนังสืออนุพุทธ
ประวัติ และพุทธทานุพุทธประวัติ อังกถาวเฉพาะประวัติพระสาวก สังคีติ
กถา ปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว) และศา
สนพิธี เล่ม 2 ขององค์การศึกษา
4. วิชา วินัย หนังสือหลักสูตรกรรมบท ของพระศรีรัตนโมลี
(ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ)

การพัฒนาบุคลากร

บุคลากรที่เป็นพระสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่สอนหลักสูตรธรรมศึกษาในสถาบันการศึกษา
ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้รับการพัฒนา จากสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและ
แผนกบาลี และสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะอย่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาลัย รวมทั้งสถาบันการศึกษาอื่น
ๆ อีก

ส่วนสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลการจัดการ
ศึกษาพบว่า ไม่มีการพัฒนาบุคลากรที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสที่ทำหน้าที่สอนหลักสูตร
ธรรมศึกษาโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นการส่งเสริม อบรม การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน
และการผลิตคู่มือหลักสูตรเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรสอนหลัก
สูตรธรรมศึกษาเป็นผู้มีภูมิธรรมและมีประสบการณ์อยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความกระฉับกระเฉงและเข้าใจวิธีการสอนของพระสงฆ์ที่ทำ
หน้าที่สอนหลักสูตรธรรมศึกษา จากศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคมพบว่า
พระ-ครู ผู้ทำหน้าที่สอนหลักสูตรธรรมศึกษา จริยศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับ
ปริญญาตรี หรือกำลังศึกษาระดับปริญญาตรี สำเร็จนักรธรรมชั้นเอกมาแล้วทั้งสิ้น และผ่านการ
อบรมถวายความรู้จากโครงการอบรมถวายความรู้พระสงฆ์ซึ่งจัดโดยสำนักส่งเสริมศึกษาและ
บริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งจัดร่วมกับศูนย์สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต
กระทรวงสาธารณสุข ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องและจัดเป็น

ประจำทุกปี ซึ่งเป็นส่วนเพิ่มเทคนิควิธีการสอนรวมถึงจิตวิทยาในการนำเสนอธรรมสู่เยาวชน ซึ่งจะสามารถนำไปประยุกต์สู่การเรียนการสอนสร้างความสนใจในการศึกษาธรรมอีกทางหนึ่งด้วย

สื่อการเรียนการสอน

ผู้วิจัยได้สังเกตวิธีการสอนผู้พระครูผู้สอนหลักสูตรธรรมศึกษา พบว่า การเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษา ส่วนใหญ่ใช้สื่อประเภทภาพนิ่งประกอบ เช่น ภาพพุทธประวัติ ภาพอบายมุข ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สื่อประสม เช่น ภาพนิ่งประกอบเสียงบรรยาย ส่วนสื่อประเภทมัลติมีเดียมีบ้างส่วนใหญ่มักจะเป็นการศึกษาเฉพาะบุคคล เช่น สื่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ ช่วยสอน ทั้งนี้สาเหตุเนื่องจากขาดแคลนงบประมาณในการผลิตสื่อ

งบประมาณ

การจัดการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษานั้น เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นความสมัครใจของของสอนและผู้เรียน และเป็นความปรารถนาของผู้บริหารสถาบันการศึกษาที่จะส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษามีคุณธรรมจริยธรรมและเป็นกุศโลบายที่จะส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และได้ศึกษาหลัก ธรรมทางพระพุทธศาสนาอันจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีพในอนาคตต่อไป เพราะฉะนั้นงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา รัฐบาล โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดสรรงบประมาณเป็นค่าบำรุงสำนักเรียน 30,000 – 35,000 บาทต่อปี ซึ่งรวมทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีด้วย เฉลี่ย 60 – 160 บาทต่อนักเรียน 1 คน ซึ่งเป็นงบประมาณที่น้อยมาก ขณะหนังสือตำราประกอบประกอบการเรียนการสอน 300 – 350 บาท ต่อคน ต่อชั้น

จากการศึกษาข้อมูลจากศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคม พบว่า งบประมาณส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 90 ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา

กระบวนการจัดการศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษาแบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ

- 1) การบริหารหลักสูตร
- 2) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3) การวัดและประเมินผล

การบริหารหลักสูตร

การจัดการบริหารหลักสูตรธรรมศึกษา คณะสงฆ์เป็นผู้กำหนดหลักสูตร ส่วนการบริหารจัดการศึกษา การเปิดการเรียนการสอนนั้น เป็นภาระของเจ้าอาวาส เจ้าสำนักเรียนในท้องถิ่น โดยความร่วมมือของพระภิกษุสงฆ์ในวัด ผู้บริหารสถาบันการศึกษา และการอุปถัมภ์ของชุมชน² เป็นหลักสูตรระยะสั้น มุ่งส่งเสริมให้ฆราวาสทุกวัยได้ศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยมีระยะเวลาการศึกษาประมาณ 3 เดือน หรือ 90 วัน คือในช่วงพรรษา 3 เดือน และจัดให้มีการสอบในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก และแต่ละชั้นแบ่งเป็น 4 วิชา แยกเรียนตามกลุ่มชั้นเรียน นักเรียนทุกคนจะได้เรียนเนื้อหาครบทั้ง 4 วิชา โดยเฉพาะวิชา กระจุกธรรม เป็นวิชาที่เน้นความเข้าใจในหลักธรรมในลักษณะที่เป็นนามธรรม ซึ่งผู้เรียนต้องเข้าใจในรูปแบบการเขียนเรียงความและมีทักษะ สามารถบรรยายธรรมได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนจะต้องจดจำที่มาของพุทธศาสนาสุภาษิต ส่วนวิชาอื่น ๆ มุ่งเน้นการท่องจำคำศัพท์ ความเข้าใจ และการตีความข้อธรรม เช่น คำอาราธนาศีล คำอาราธนาธรรม นามธรรม รูปธรรม เป็นต้น นอกจากนั้น นักเรียนจะต้องทำแบบฝึกหัด แบบทดสอบประจำบท ซึ่งเหมือนกับกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนทั่วไป ส่วนหนึ่งที่พระครูผู้สอนจะแนะนำให้นักเรียนปฏิบัติเป็นประจำก็คือการฝึกสมาธิ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีความใกล้ชิดพระพุทธศาสนา จักได้นำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ปัจจุบันเทคโนโลยีได้มีบทบาทเข้ามาเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจำลองเหตุการณ์ เช่น พุทธประวัติ มีภาพประกอบ มีแบบฝึกหัด ซึ่งเป็นส่วนเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในหลักธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นทางเลือกใหม่ที่ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องพบหน้าผู้สอน ถึงเวลาสอบวัดผลก็สามารถเข้าสอบได้ทันที

² นิตยสารแก่งรองธรรม ฉบับเดือนมกราคม – มิถุนายน ๒๕๔๗ ปีที่ ๑ ฉบับปฐมฤกษ์ หน้า ๒๘

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

สนามหลวง กำหนดสอบวัดประเมินผลปีละ 1 ครั้ง กำหนดสอบพร้อมกันทั่วประเทศพร้อมกับการสอบธรรมของพระภิกษุสามเณร เรียกว่า สอบธรรมสนามหลวง โดยสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้กำหนดวันสอบ ออกข้อสอบ พร้อมวิธีการปฏิบัติในการสอบ ขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ผ่านพระสังฆาธิการ ระดับภาค จังหวัด อำเภอตามลำดับ ส่วนการดำเนินการสอบ การควบคุมการสอบแต่ละแห่งนั้นทางวัด หรือสำนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบ

การประเมินผลปัจจุบันคณะสงฆ์โดยแม่กองธรรมสนามหลวงจะเป็นผู้ออกกฎเกณฑ์ วิธีตรวจ ข้อสอบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบการตรวจข้อสอบโดยความร่วมมือของเจ้าคณะภาค เมื่อดำเนินการตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงจะมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน กำกับดูแลสนามสอบ และให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด และส่งบัญชีรายชื่อผู้เข้าสอบ ผู้สอบได้ สอบตกไปยังสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง เพื่อออกวุฒิบัตรรับรองแก่ผู้สอบได้ต่อไป

อนึ่งการสอบธรรมสนามหลวง เป็นมาตรฐานตรวจสอบความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่นักเรียนได้เรียนตลอดปีการศึกษา และเป็นการประเมินคุณภาพการสอนของครูผู้สอน ผลการสอบสนาม หลวงจะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน จำนวนที่สอบได้สอบตกเป็นเครื่องแสดงถึงประสิทธิภาพของครูผู้สอนระดับหนึ่งด้วย³ แต่ไม่ได้หมายถึงว่านักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมตามที่ครูสอน เพียงแต่เป็นเครื่องยืนยันถึงความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมเท่านั้น

การเรียนการสอนของอาชีวศึกษา

การจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา เป็นจัดการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนากำลังคน แรงงานฝีมือ ช่างเทคนิค ตามความต้องการของตลาดแรงงาน และความต้องการในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะสนับสนุนให้เกิด

³ กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๔๗ หน้า ๒

การแข่งขันด้านเศรษฐกิจบนเวทีโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ คือ กรม อาชีวศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยใช้ หลักสูตรซึ่งจัดทำโดยกรมอาชีวศึกษา และสถาบันราชมงคล

ปัจจุบันที่สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีโรงเรียนในสังกัด ทั่วประเทศรวมทั้งสิ้นจำนวน 401 แห่ง เปิดสอน 3 ระดับ คือ

1. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 87 แห่ง ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค จำนวน 291 แห่ง รวมโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและ ภูมิภาค จำนวน 378 แห่ง

2. ประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) มีจำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ในส่วน ภูมิภาค

3. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 83 แห่ง ส่วนภูมิภาค จำนวน 262 แห่ง รวมโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและ ภูมิภาค จำนวน 345 แห่ง

ซึ่งแต่ละหลักสูตรมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามหลักการและจุดหมายของ แต่ละหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรประกาศนียบัตรช่างฝีมือ (ปชม.) หลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรเสริมวิชาชีพมัธยม หลักสูตรฝึกเกษตรกรรมระยะสั้น โดยมีเนื้อหาวิชาที่เปิดสอน 5 ประเภท คือ ประเภทอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม เกษตรกรรม และศิลปกรรม (กรมอาชีวศึกษา 2535 : 52) แต่ละหลักสูตรใช้ระยะเวลาเรียน 2 ถึง 3 ปี

ส่วนราชการที่รับผิดชอบโรงเรียนอาชีวศึกษา คือ สำนักบริหารงาน คณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ส่วนราชการที่กำหนดหลักสูตรคือกรม อาชีวศึกษาและสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

เป้าหมาย และจุดหมายอาชีวศึกษา

ทั้งนี้การจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาแยกออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพหลังมัธยมศึกษาตอนต้นและหลังมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมี เป้าหมายของการจัดการศึกษาดังนี้⁴

⁴ เอกสารคู่มือหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช ๒๕๔๕ (ปรับปรุง ๒๕๔๖) หน้า ๘ กระทรวงศึกษาธิการ

- เป้าหมายอาชีวศึกษา

1. เป็นหลักสูตรช่างฝีมือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหลังมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อพัฒนา กำลังคนให้มีความชำนาญเฉพาะด้าน มีคุณธรรม นุคลิกภาพ และเจตคติที่เหมาะสมออกไปประกอบอาชีพ ได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
2. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง เพื่อเน้นความชำนาญเฉพาะด้านและเลือกเรียนตามศักยภาพและโอกาสของผู้เรียน สามารถถ่ายโอนผลการเรียนและสะสม การเรียนเทียบความรู้ประสบการณ์ จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบการอิสระได้
3. เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษา ร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน
4. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ตรงตามความต้องการ สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและท้องถิ่นนั้นๆ

- จุดหมายอาชีวศึกษา

1. เพื่อให้มีความรู้ทักษะ และประสบการณ์นำไปปฏิบัติในอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเลือกวิถีการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชนและประเทศชาติ
2. เพื่อให้เป็นผู้มีปัญญา มีทักษะในการจัดการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและประกอบอาชีพ สามารถสร้างอาชีพ และพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
3. เพื่อมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีความมั่นใจ และภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงาน รักหน่วยงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนและผู้อื่น

4. เพื่อให้เป็นพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่น ประเทศชาติ อุทิศตนเพื่อสังคมและเข้าใจ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

5. เพื่อให้มีบุคลิกที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเอง มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์เหมาะสมกับงานอาชีพนั้น ๆ

6. เพื่อให้มีความตระหนักรู้ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศและของโลกปัจจุบัน มีความรักชาติ สำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

- เวลาเรียน

เวลาเรียนโรงเรียนอาชีวศึกษาแบ่งการเรียนการสอนดังนี้

1) ในปีการศึกษาหนึ่ง ๆ ให้แบ่งภาคเรียนออกเป็น 2 ภาคเรียนปกติ ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์โดยมีเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิตตามที่กำหนด และสถานศึกษาอาจเปิดสอนภาคเรียนฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร ประมาณ 5 สัปดาห์

2) การเรียนในระบบชั้นเรียน ให้สถานศึกษาเปิดทำการสอน ไม่น้อยกว่า สัปดาห์ละ 5 วัน คาบละ 60 นาที (1 ชั่วโมง)

3) หน่วยกิตให้มีจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 102 หน่วยกิต การคิดหน่วยกิตถือเกณฑ์ดังนี้

3.1 รายวิชาภาคทฤษฎี 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่า 20 ชั่วโมง มีค่า 1 หน่วยกิต

3.2 รายวิชาที่ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติให้บูรณาการการเรียนการสอน กำหนด 2 - 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่า 40 - 60 ชั่วโมง มีค่า 1 หน่วยกิต

3.3 รายวิชาที่นำไปฝึกงานในสถานประกอบการ กำหนดเวลาในการฝึกปฏิบัติงาน ไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมง มีค่า 1 หน่วยกิต

3.4 การฝึกอาชีพในระบบทวิภาคี ใช้เวลาฝึกไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมง
มีค่า 1 หน่วยกิต

3.5 การทำโครงการ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

เนื้อหาหลักสูตรอาชีวศึกษา

เนื้อหาหลักสูตรอาชีวศึกษา ประกอบด้วย

ก. หมวดวิชาสามัญ ประกอบด้วย

- วิชาสามัญทั่วไป เป็นวิชาที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต
- วิชาสามัญพื้นฐานวิชาชีพ เป็นวิชาที่เป็นพื้นฐานสัมพันธ์กับวิชาชีพ

ข. หมวดวิชาชีพ แบ่งเป็น

- วิชาชีพพื้นฐานเป็นกลุ่มวิชาวิชาชีพสัมพันธ์ที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นในประเภทวิชานั้น
- วิชาชีพสาขาวิชา เป็นกลุ่มวิชาชีพหลักในสาขาวิชานั้น ๆ
- วิชาชีพสาขางาน เป็นกลุ่มวิชาชีพที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านในงานอาชีพตามความถนัดและความสนใจ
- โครงการหรือโครงการที่ผู้ศึกษาจะต้องดำเนินการจัดทำแล้วนำเสนอเป็นผลงาน เช่น งานประดิษฐ์ ตามสาขาวิชาที่เรียน ทั้งนี้การดำเนินงานโครงการสถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนจัดทำโครงการในภาคเรียนที่ 6 ไม่น้อยกว่า 160 ชั่วโมง กำหนดให้มีค่าหน่วยกิต จำนวน 4 หน่วย และการตัดสินผลการเรียนและให้ระดับผลการเรียนเหมือนที่เรียนในโรงเรียน
- การฝึกงาน การฝึกงานของนักเรียนอาชีวศึกษา ให้สถานศึกษานำรายวิชาในหมวดวิชาชีพไปจัดฝึกในสถานประกอบการ อย่างน้อย 1 ภาคเรียน และให้คะแนนผลการเรียนเหมือนที่เรียนในโรงเรียน

จากการศึกษาเนื้อหาวิชาหลักสูตรอาชีวศึกษาพบว่า เนื้อหารายวิชาวิถี
 ธรรมวิถีไทย ซึ่งอยู่ในหมวดวิชาสามัญทั่วไป เกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสังคม เนื้อหาส่วนมาก
 อยู่ในหลักสูตรธรรมศึกษา หรือกล่าวได้ว่าตรงกับหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้น
 โท และธรรมศึกษาชั้นเอก

ค. เนื้อหารายวิชาวิถีธรรมวิถีไทย ประกอบด้วยโครงสร้างเนื้อหา ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนากับการดำรงชีวิต

บทที่ 1 หลักคำสอนของศาสนา

1. หลักธรรมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
2. หลักธรรมของศาสนาคริสต์
3. หลักธรรมของศาสนาอิสลาม
4. ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการดำเนินชีวิต

บทที่ 2 พระพุทธประวัติ

1. พระพุทธประวัติ : ประสูติ-ตรัสรู้
2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา-เสด็จปรินิพพาน
3. พุทธจริยาอันเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต
4. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม

บทที่ 3 หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. อริยสัจ 4
2. ไตรลักษณ์
3. กฏแห่งกรรม
4. อปรีหานิยธรรม 7
5. พละ 5
6. อารยวุฑฒิ 5
7. สาราณียธรรม 6
8. โลกธรรม 8
9. อคติ 4
10. ทศพิธราชธรรม

บทที่ 4 ธรรมอันเป็นอุดมมงคล

1. ความหมายของธรรมอันเป็นอุดมมงคล
2. ธรรมอันเป็นอุดมมงคล

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

บทที่ 5 การบริหารจัดการ

1. ความหมายของสมาธิและระดับของสมาธิ

2. ประโยชน์ของสมาธิ

3. การบริหารจัดการ

บทที่ 6 การเจริญปัญญา

1. สัทธรรม

2. ปณมสิการ

3. อุปายมมสิการ

4. อุปปาทมนสิการ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 พระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม

บทที่ 7 บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

1. ความหมายและพระคุณของพระสงฆ์

2. บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทที่ 8 บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

1. พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม

2. ผลงานของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 หน้าที่ชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

บทที่ 9 หน้าที่ชาวพุทธ

1. การศึกษาหาความรู้

2. การปฏิบัติตามหลักธรรม

3. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

4. การปกป้องพระพุทธศาสนา

บทที่ 10 ศาสนพิธี

1. กุศลพิธี

2. บุญพิธี

3. ทานพิธี

4. ปกิณกพิธี

บทที่ 11 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

1. วันวิสาขบูชา

2. วันมาฆบูชา

3. วันอาสาฬหบูชา

4. วันเข้าพรรษา

5. วันออกพรรษา

จากการศึกษาโครงสร้างเนื้อหารายวิชา พบว่า หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ศาสนากับการดำรงชีวิต บทที่ 1 หลักคำสอนของศาสนา หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 พระสงฆ์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคม บทที่ 7 บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บทที่ 8 บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมมีเนื้อหาที่แตกต่างจากหลักสูตรธรรมศึกษา

บทที่ 2 พระพุทธประวัติ มีเนื้อหาโครงสร้างตรงกับหลักสูตรธรรมศึกษาวิชาพระพุทธประวัติ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม บทที่ 3 หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และบทที่ 4 ธรรมอันเป็นอุดมมงคล หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การบริหารจัดการและเจริญปัญญา บทที่ 5 การบริหารจัดการ บทที่ 6 การเจริญปัญญา มีเนื้อหาตรงกับหลักสูตรธรรมศึกษาวิชาธรรมวิภาค หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 หน้าที่ชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา บทที่ 9 หน้าที่ชาวพุทธ บทที่ 10 ศาสนพิธี และบทที่ 11 วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีโครงสร้างเนื้อหาวิชาตรงกับวิชาศาสนพิธีในหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักสูตรธรรมศึกษาสามารถประยุกต์ หรือเป็นวิชาแทนวิชาวิถีธรรมวิถีไทยก็ได้ ซึ่งการดังกล่าวโรงเรียน

การประยุกต์หลักสูตรธรรมศึกษาเข้ากับการเรียนการสอนอาชีวศึกษา

การเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษา และการเรียนการสอน โรงเรียนอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์จุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนถึงสังคม และประเทศชาติ จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคมซึ่งตั้งอยู่ที่วัดทองนพคุณกรุงเทพมหานคร มีพระภิกษุ-สามเณรสมัครเข้าเป็นวิทยากรประมาณ 200 รูป ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงาน เพื่อส่งพระสงฆ์เข้าไปสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน มีกระบวนการ มีขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบ รวมทั้งได้ทำการประยุกต์หลักสูตรธรรมศึกษาให้เข้ากับการเรียนการสอนอาชีวศึกษา อย่างเป็นระบบ และมีผู้รับผิดชอบเป็นกิจ ลักษณะ ซึ่งเป็นต้นแบบอย่างการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่มีการปรับตัวเข้าหากันอย่างยืดหยุ่น โดยนำหลักสูตรธรรมศึกษา

เข้าแทรกในรายวิชาวิถีธรรมวิถีไทยและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญของชาติและของพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. การอบรมศีลธรรม จริยธรรม และสอนธรรมศึกษา

การอบรมศีลธรรม จริยธรรม และสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมการสอนหลักสูตรธรรมศึกษาและการบรรยายธรรม การทำวัตรสวดมนต์ การฝึกภาคปฏิบัติ เช่น การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และมีการวัดและประเมินผล โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการ

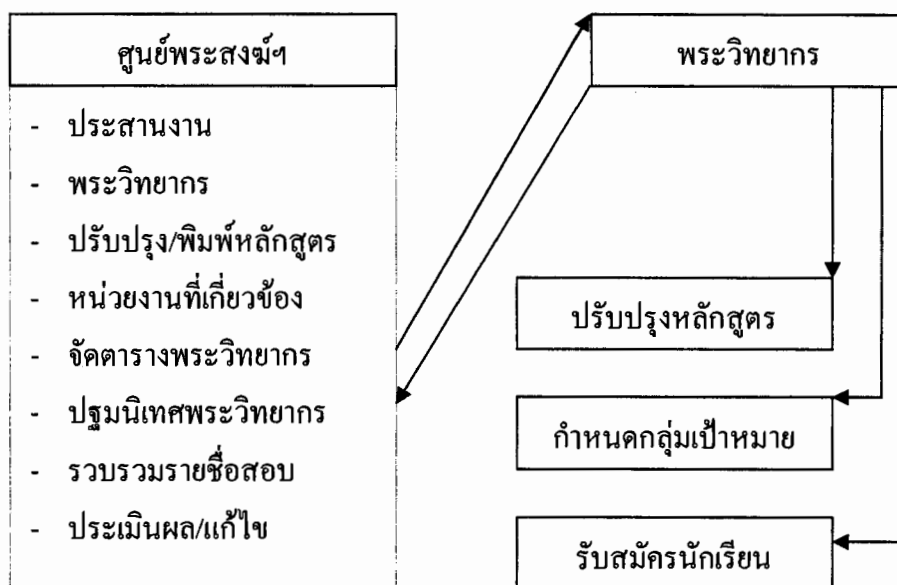
- ประชุมพระวิทยากร
- จัดทำหลักสูตร คู่มือการศึกษา เช่น คู่มือหลักสูตรธรรมศึกษา
- ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย
- ประชุมร่วมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนที่สนใจ เพื่อชี้แจงเรื่องราววิธีการเรียนการสอน และแจกใบสมัครเข้าร่วม โครงการเพื่อให้โรงเรียนแจกให้แก่นักเรียนที่มีความประสงค์เข้าโครงการ

2) ขั้นตอนดำเนินงาน

- ส่งหลักสูตรคู่มือไปที่โรงเรียน เพื่อแจกให้แก่นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย
- ประชุมชี้แจงให้พระวิทยากรทราบสถานศึกษา และตารางวิชา วัน เวลา และห้องเรียน
- จัดปฐมนิเทศ และชี้แจงวิธีการเรียนการสอนให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษาทราบ
- จัดพระวิทยากรเข้าสอน บรรยายตามหลักสูตรที่กำหนด โดยระหว่างอบรมวิทยากรจะต้องให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด ตามตารางเวลาที่ทางโรงเรียนกำหนดให้ซึ่งเฉลี่ยห้องละ 2 คาบ เดือนละ 1-2 ครั้ง
- ประชุมพระวิทยากร เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอน และหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน
- รวบรวมรายชื่อนักเรียนที่สมัครเข้าโครงการเพื่อส่งชื่อไปยังแม่กองธรรมสนามหลวงเก็บเข้าฐานข้อมูล และกำหนดเลขที่สอบ สถานที่สอบ

- อบรม เพื่อคิวเข้มก่อนสอบสนามหลวง
- จัดสอบสนามหลวง โดยแม่กองธรรมสนามหลวง
- ประเมินผลสอบ โดยแม่กองธรรมสนามหลวง
- มอบประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบผ่านหลักสูตร

ตารางแสดงขั้นตอนดำเนินการเรียนการสอน

2. กิจกรรมโครงการเสริมหลักสูตร เช่น

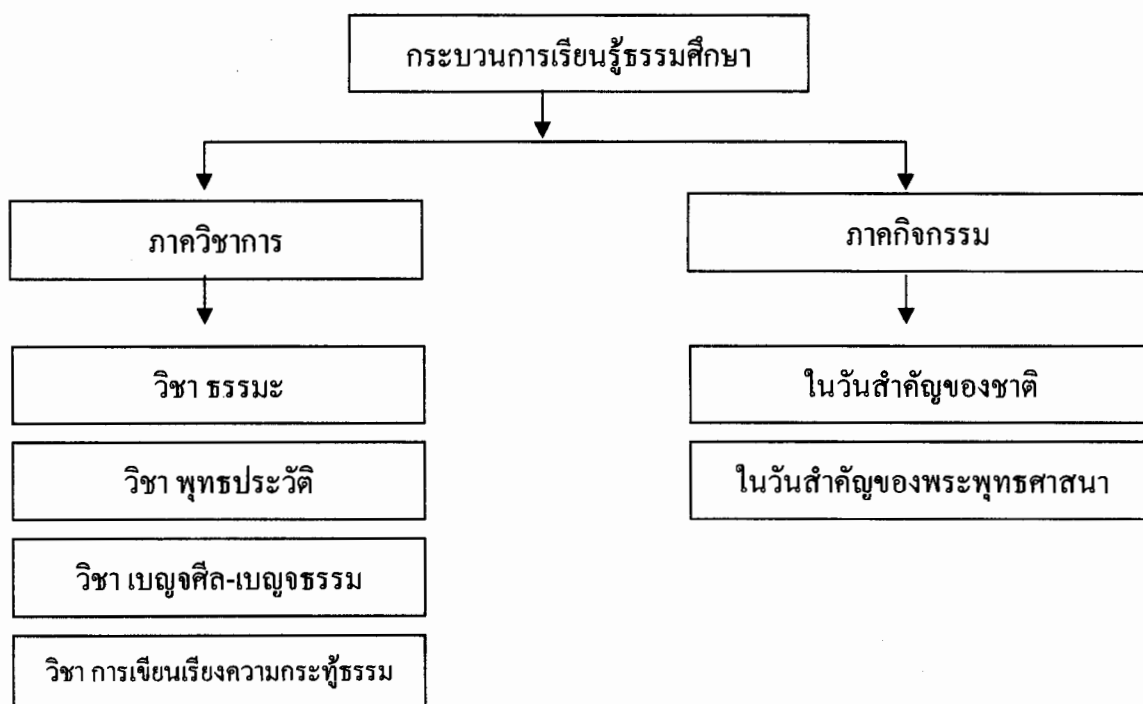
- โครงการบรรยายธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันพระ
- โครงการแข่งขันตอบปัญหาธรรมและวาดภาพวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- โครงการสวดมนต์ในสถานศึกษา
- โครงการอบรมศีลธรรม “ค่ายคุณธรรม”
- โครงการอบรมนักเรียนกลุ่มพิเศษ (กลุ่มเสี่ยง)

วิธีการประยุกต์หลักสูตรธรรมศึกษาเข้ากับโรงเรียนอาชีวศึกษา

วิธีการสอนและการปรับหลักสูตรธรรมศึกษาให้เข้ากับกระบวนการการเรียนการสอนสามารถกระทำได้ โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

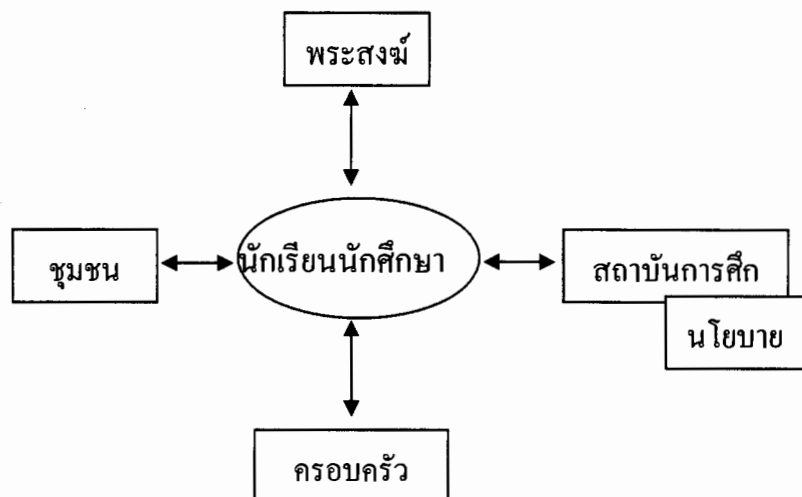
- 1) การเรียนการสอนตามหลักวิชาการ โดยสถาบันการศึกษาได้จัดตารางเรียนธรรมศึกษาเข้าแทรกในรายวิชาวิถีธรรมวิถีไทย สัปดาห์ละ ๑ - ๒ คาบ และนิมนต์พระสงฆ์มาอบรมและบรรยายในคาบนั้น ๆ ตลอดเทอม
- 2) จัดกิจกรรมในวันสำคัญของชาติและของพระพุทธศาสนา เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ออกพรรษา ฯลฯ โดยนักศึกษาเป็นผู้มีส่วนร่วมการจัดกิจกรรม การแสดง นิทรรศการเนื่องในวันสำคัญนั้น ๆ การฟังการบรรยายธรรม การทำบุญตักบาตร การร้อยพวงมาลัยเพื่อคุณแม่ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ มีคุณลักษณะส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดความสำนึกในคุณธรรม จริยธรรมอย่างกลมกลืน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธ ศักราช 2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) ที่ว่าสถานศึกษาต้องจัดให้มีกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ระเบียบวินัยของตนเอง และส่งเสริมการทำงานใช้กระบวนการกลุ่มในการทำประโยชน์ต่อชุมชน รวมถึงทะนุบำรุงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม โดยการวางแผนลงมือปฏิบัติ ประเมินผล และปรับปรุงการทำงาน

ผังแสดงกระบวนการเรียนรู้ธรรมศึกษาในสถานศึกษา

- 3) สถาบันการศึกษาที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปศึกษานั้น พบว่าได้จัดการศึกษาที่มีการนำเอาความรู้เกี่ยวกับธรรมศึกษา วิถีชีวิตของชุมชน และสังคมเข้ามาเป็นความรู้เสริมนั้น ได้ทำให้นักเรียนนักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้มิใช่เพียงแต่วิชาชีพเท่านั้น แต่ยังมีความรู้ครอบคลุมไปวิถีชีวิตที่ปฏิบัติกันจริงในสังคม โดยนักเรียนนักศึกษาได้เรียนรู้ร่วมกับ พระสงฆ์ ชาวบ้าน ผู้ปกครอง อันเป็นการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาเชิงพุทธ

ผังแสดงเครือข่ายการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาเชิงพุทธ

เครือข่ายการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาเชิงพุทธเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานระหว่างโรงเรียน นักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน สถาบันการศึกษาจะต้องมีนโยบายสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในเรื่องเวลา สถานที่เรียน สื่อการเรียนการสอน และการประสานกับนักเรียนและที่สำคัญภาครัฐและนโยบายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอย่างจริงจัง อาจจะเป็นประกาศหรือกฎกระทรวงที่ออกโดยผู้มีอำนาจบังคับสถาบันการศึกษาอาชีวศึกษา เพื่อนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการทำงานร่วมกับชุมชนในการสนับสนุนทุนในการดำเนินการ ครอบครัวก็มีส่วนสนับสนุนให้นักเรียน เข้าร่วมโครงการการเรียนการสอนธรรมศึกษา

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเป็นไปได้ในส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน โดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา: กรณีอาชีวศึกษา” ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. พื้นฐานความรู้ของการวิจัย
2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
4. การเก็บข้อมูลดำเนินการ
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

พื้นฐานความรู้ของการวิจัย

พื้นฐานความรู้ของการวิจัย ดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษารายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ 3 ระดับ คือ ปวช., ปวส., ปวท. พุทธศักราช 2545 (ปรับปรุง 2546) ของโรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
- 2) ศึกษาบทความ หนังสือ เอกสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแนวทางการวิจัย
- 3) ศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก
- 4) สัมภาษณ์และศึกษาตัวอย่างแบบสัมภาษณ์เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์/สอบถาม

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) พระสงฆ์ครู-อาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนธรรมศึกษา ศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรม เพื่อพัฒนาสังคม ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 รูป เรียงตามลำดับโรงเรียน

ประกอบด้วย

ที่	ชื่อ - ฉายา	วุฒิการศึกษา	วัด
1.	พระมหาชาจินต์ ฐมฺมธโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.9, ศส.ม.	คูสิดาราม
2.	พระมหาอนันต์ ชยเสโน	น.ธ.เอก,ป.ธ.7,ศน.บ.	อรุณราชวราราม
3.	พระมหาปิ่น โอทาทวณฺโณ	น.ธ.เอก,ป.ธ.3,พธ.บ.	”
4.	พระมหาถวิล กลฺยาณธมฺโม	น.ธ.เอก,ป.ธ.6,พธ.บ.	ราชสีทธาราม
5.	พระมหาสุวีระ มหาวิโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.3,อก.ม.	อรุณราชวราราม
6.	พระมหาสุธี สุธีโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.3,ศส.ม.	”
7.	พระมหาธนเทพ ปญฺญาวชิโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.6,ศน.ม.	”
8.	พระมหาวรเดชา อคฺคเตโช	น.ธ.เอก,ป.ธ.5,พธ.บ.,ปว.ค.,M.A.	”
9.	พระณรงค์ ฐิตจาโร	น.ธ.เอก,พธ.บ.,ปว.ค.	ชินนรสาราม
10.	พระมหาสมบุรณ์ ฐิตสีโล	น.ธ.เอก,ป.ธ.8,ม.6	อรุณราชวราราม
11.	พระอนุพงษ์ สุจิตโต	น.ธ.เอก,ปวช.	”
12.	พระมหาปริชา โกวิท	น.ธ.เอก,ป.ธ.7,พธ.บ.	คูสิดาราม
13.	พระมหาสมเกียรติ ยุติโก	น.ธ.เอก,ป.ธ.5,พธ.บ.	อรุณราชวราราม
14.	พระสุจิตร์ มรณียจิตโต	น.ธ.เอก,พธ.บ.	นายโรง
15.	พระสาธุ สุขเมโธ	น.ธ.เอก,พธ.บ.	นายโรง
16.	พระครูวิสุทธินพคุณ	น.ธ.เอก	ทองนพคุณ
17.	พระมหาเดช เดชเมธี	น.ธ.เอก,ป.ธ.6,พธ.บ.	ยานนาวา
18.	พระมหาพุทธพงษ์ สุรพุทธวิโส	น.ธ.เอก,ป.ธ.4,พธ.บ.	โพธิ์นิมิตร
19.	พระมหาเส็ง ฉฺยาณิสฺสโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.4,ศน.บ.	สัมพันธวงศ์
20.	พระมหาวันแก้ว ฐานิสฺสโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.5	ปฐมมุนตรีสาราม
21.	พระสำนวน กมลสีโล	น.ธ.เอก,พธ.บ.	สุวรรณ
22.	พระมหาบวร ปวรณฺฑ	น.ธ.เอก,ป.ธ.3,พธ.บ.	อุดมรังสี
23.	พระมหาอคุลย์ วิจิตโต	น.ธ.เอก,ป.ธ.3,พธ.บ.	อุดมรังสี
24.	พระมหาไชยา ชินธมฺมณฺฑ	น.ธ.เอก,ป.ธ.7,พธ.บ.	สร้อยทอง
25.	พระมหาคัมภีร์ กมฺภีโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.4,ศน.บ.	พระยาอัง
26.	พระมหาบุญเลิศ อภิวัฑฒโน	น.ธ.เอก,ป.ธ.6,พธ.บ.	นิมมานรดี
27.	พระมหาสายชล อติสโย	น.ธ.เอก,ป.ธ.3,พธ.บ.	ชัยนิมพลี
28.	พระมหาบวรวิษณุ ธิรญาโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.6,พธ.บ.,ศศ.ม.	อรุณราชวราราม
29.	พระมหานิพนธ์ ฐิตวีรคุโร	น.ธ.เอก,ป.ธ.4,ศน.บ.	ธรรมมงคล
30.	พระมหาสิทธิพร สุวฑฺฒ	น.ธ.เอก,ป.ธ.9,M.A.	จักรวรรดิราชวาส

2) ผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน จากจำนวน 94 โรงเรียน ประกอบด้วย

1. โรงเรียนพณิชยการราชดำเนิน ธนบุรี
2. โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม
3. โรงเรียนวิบูลย์บริหารธุรกิจ
4. โรงเรียนมิตรพลพณิชยการ
5. โรงเรียนกุลสตรีเทคโนโลยี
6. โรงเรียนภาษานุสรณ์ ธนบุรี
7. โรงเรียนเทคโนโลยีหมู่บ้านครู
8. โรงเรียนเทคโนโลยีหมู่บ้านครู (บริหารธุรกิจ)
9. โรงเรียนเทคนิควิมลบริหารธุรกิจ
10. โรงเรียนพณิชยการภาษาสุพรรณบางแค
11. โรงเรียนพระรามหกเทคโนโลยี
12. โรงเรียนสหพาณิชย์ แผนกพาณิชย์ แผนกพณิชยการ
13. มหาวิทยาลัยสยาม
14. โรงเรียนเทคโนโลยีบริหารธุรกิจเปรมฤทัย
15. โรงเรียนวิมลพณิชยการ ศรีย่าน
16. วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอี่ยมละออ
17. โรงเรียนสายประสิทธิ์วิทยา-พณิชยการ
18. โรงเรียนราชวินิตประถมบางแค
19. โรงเรียนเทคโนโลยียานยนต์โตโยต้า
20. โรงเรียนนवलนรควิทยาคม รัชมิ่งคลาภิเษก
21. โรงเรียนกุลสตรีเทคโนโลยีและบริหารธุรกิจ
22. โรงเรียนมิตรพลพณิชยการ
23. โรงเรียนพณิชยการจรัสสินทวงศ์
24. โรงเรียนจรัสสินทวงศ์บริหารธุรกิจ
25. โรงเรียนไทยอาชีวศึกษา

26. โรงเรียนพณิชยการกรุงเทพ
27. โรงเรียนพณิชยการบางอ้อ
28. โรงเรียนพณิชยการสนาม
29. โรงเรียนพณิชยการจ่านิงค์
30. โรงเรียนพณิชยการสุโขทัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์/สอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นด้วยตนเอง แบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) แบบที่ 1 สำหรับครู/พระสงฆ์ 2) แบบที่ 2 สำหรับผู้บริหารโรงเรียน แบบที่ 1 สำหรับครู/พระสงฆ์ แยกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไป (Check List)

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม

ประกอบด้วย หลักสูตรและนำหลักสูตรมาใช้ การพัฒนาบุคลากร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และสิ่งอำนวยความสะดวก การวัดและประเมินผลการศึกษา บทบาทพระสงฆ์ในด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษา ปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้างในการสอนธรรมศึกษา ค่าใช้จ่าย ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

แบบที่ 2 สำหรับผู้บริหารโรงเรียน

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไป (Check List)

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม

ประกอบด้วย นโยบายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม กับบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน การเปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียน การพัฒนาบุคลากรหรือครูทางโรงเรียน สิ่งอำนวยความสะดวกปัญหา และอุปสรรค

การเก็บข้อมูลดำเนินการ

- 1) คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายพระสงฆ์ ที่สอนหลักธรรมศึกษาจากศูนย์พระสงฆ์
นักเผยแผ่ธรรมศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม รวมจำนวน 30 รูป
- 2) คัดเลือกโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ที่
ศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคม รวม 30 แห่ง
- 3) นัดหมายวันเวลาสัมภาษณ์ และได้เก็บข้อมูล
- 4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์นำไปสัมภาษณ์
พระสงฆ์ครู-อาจารย์ ที่ทำหน้าที่สอนธรรมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร
จำนวน 30 รูป/คน และผู้บริหารสถาบันการศึกษา โรงเรียนในสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนระดับอาชีวศึกษาในเขต
กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสรุปตามแบบ
สัมภาษณ์ที่กำหนด เพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ สรุปประกอบคำบรรยาย
- 2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย
เพื่อรวมข้อ เสนอแนะ และปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักสูตรธรรมศึกษาไป
ใช้ในสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเห็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน โดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา” ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหาร โรงเรียนอาชีวศึกษา จำนวน 30 ท่าน และพระครูสอนธรรมศึกษา จำนวน 30 รูป และนักเรียนที่เรียนธรรมศึกษา ในระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม 2547 ถึง 31 มกราคม 2548 ประกอบด้วย 8 ประเด็น คือ

1. หลักสูตรและหลักเกณฑ์การเรียนการสอน
2. การพัฒนาบุคลากรหรือครูทางโรงเรียน
3. กิจกรรมการเรียนการสอน
4. ความพร้อมสื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก
5. วิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียน
6. การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของพระสงฆ์ ครู นักเรียน
7. การอบรมเสริมความรู้ในด้านวิทยาการสอนของพระสงฆ์

หลักสูตรและหลักเกณฑ์การเรียนการสอน

หลักสูตรอาชีวศึกษา ใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ของกระทรวงศึกษาธิการ โครงสร้างหลักสูตรมีความยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ ความเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในและต่างประเทศ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) โดยมีเป้าหมายเพื่อผลิตกำลังคน ระดับฝีมือที่มีความรู้ ความชำนาญในทักษะวิชาชีพ มีคุณธรรม วินัย เจตคติ บุคลิกภาพ และเป็นผู้มีปัญญาที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกระบบและวิธีการเรียนได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพ ความสนใจและโอกาสของตน ส่งเสริมการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรร่วมกันระหว่างสถาบัน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติ ท้องถิ่นและชุมชน โดยดำเนินการร่วมกันทั้งส่วนกลาง และท้องถิ่น

ทางส่วนกลางเป็นผู้กำหนดโครงสร้าง หน่วยกิต วิธีการประเมินผล และชั่วโมงสอน รวมทั้งกำหนดมาตรฐานการคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ท้องถิ่นจะเป็นผู้เลือกหลักสูตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

วิธีการสอนและการปรับหลักสูตรธรรมศึกษา ให้เข้ากับกระบวนการการเรียนการสอนของอาชีวศึกษาสามารถกระทำได้ โดยมีวิธีการ ดังนี้

1. การเรียนการสอนตามหลักวิชาการ โดยสถาบันการศึกษาได้จัดตารางเรียนธรรมศึกษาเข้าแทรกในรายวิชาวิธีธรรมวิธีไทย สัปดาห์ละ ๑ - ๒ คาบ และนิมนต์พระสงฆ์มาอบรมและบรรยายในคาบนั้น ๆ ตลอดเทอม ซึ่งหลักสูตรธรรมศึกษามีเนื้อหาสอดคล้องกับรายวิชาวิธีธรรมวิธีไทยอยู่แล้ว

2. จัดกิจกรรมในวันสำคัญของชาติและของพระพุทธศาสนา เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ออกพรรษา ฯลฯ โดยนักศึกษาเป็นผู้มีส่วนร่วมการจัดกิจกรรม การแสดงนิทรรศการเนื่องในวันสำคัญนั้น ๆ การฟังการบรรยายธรรม การทำบุญตักบาตร การร้อยพวงมาลัยเพื่อคุณแม่ เป็นต้น ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าว ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และความพร้อมของโรงเรียน

การพัฒนานุคลากรหรือครูทางโรงเรียน

การพัฒนานุคลากร สำหรับครูอาชีวศึกษา โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์เน้นไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาที่สอน และการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ผลการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนอาชีวศึกษา มีการฝึกอบรมเพิ่มความรู้เป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะวิชาการที่ทันสมัย เทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสไปศึกษาต่อ เพิ่มพูนความรู้ เทคนิคขั้นสูง และการศึกษาดูงานเป็นต้น นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังส่งเสริมให้มีการค้นคว้าวิจัย การผลิต การทดลอง ทดสอบด้านเทคโนโลยีโดยการสนับสนุนทุนงบประมาณ การวิจัย รวมถึงการส่งผลงานเข้าประกวดในระดับต่าง ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้วิจัยมีความเห็นว่า โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน มีบุคลากรหรือครูที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้าน และครูที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้านส่วนใหญ่เป็นครูอัตราจ้าง หรือครูประจำการ ที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 10 ปี มีทักษะเฉพาะด้าน และอีกประการหนึ่งบุคลากร หรือครูจะทำหน้าที่เป็นเพียงแนะนำเนื้อหาส่วนที่เป็นวิชาการหรือภาคทฤษฎีเท่านั้น ซึ่งผู้เรียนจะต้องฝึกภาคปฏิบัติอีกหลังเรียนจบภาคทฤษฎี

สำหรับพระสงฆ์ทำหน้าที่สอนหลักสูตรธรรมศึกษา ผลการสัมภาษณ์ พบว่า มีวุฒิทางธรรมและทางโลก ซึ่งส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และผ่านการอบรมโครงการถวายความรู้พระสงฆ์ซึ่งจัดโดยสำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งจัดร่วมกับศูนย์สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กิจกรรมการเรียนการสอน

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรอาชีวศึกษา พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยนักเรียนจะต้องฝึกภาคปฏิบัติที่สถานประกอบการจริงอย่างน้อย 1 ภาคเรียน ซึ่งมีค่าน่วยกิต 4 หน่วยกิต ตามระเบียบที่สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษากำหนดสรุปได้ดังนี้

- 1) อธิบายประกอบการเรียนตามเนื้อหาของแผนการสอน
- 2) นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การถาม-ตอบปัญหา ในแต่ละครั้งของการเรียน
- 3) เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ศึกษาถึงกระบวนการผลิต รวมทั้งปฏิบัติทดลองกับของจริง
- 4) การศึกษาค้นคว้า วิจัยเพิ่มเติมจากเอกสาร ตำรา และการทำรายงานส่ง และหรือ การค้นคว้าข้อมูลรายงานในชั้นเรียนเป็นต้น
- 5) ให้นักศึกษาทำแบบประเมินผลหลังเรียน

ความพร้อมสื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก

ผลการสัมภาษณ์ครูโรงเรียนอาชีวศึกษา พบว่า สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในโรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นสื่อที่ครูเป็นผู้ผลิตขึ้น เช่น สื่อบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน หุ่นจำลอง ภาพถ่าย วิดีทัศน์ นอกจากนี้ยังมีภาคสนาม ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริง ซึ่งการลงมือภาคปฏิบัติจริง โรงเรียนจะมีอุปกรณ์หรือห้องเก็บเป็นของตนเอง บางโรงเรียนใช้วิธีไปศึกษาดูงานที่สถานประกอบการแทน

วิธีการวัดและประเมินผลการศึกษาของโรงเรียน

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพพุทธศักราช 2546 พ.ศ. 2546 แบ่งผลการเรียนออกเป็น 4 ระดับ ดีเยี่ยม ดี พอใช้ อ่อนมากวิธีการให้คะแนนครูจะเป็นเป็นผู้กำหนด และชี้แจงให้นักเรียนทราบ ในคาบแรกของภาคการศึกษานั้น ๆ

ส่วนการวัดและการประเมินผลการศึกษาของคณะสงฆ์ มีดังนี้

การให้คะแนนนักเรียนและธรรมศึกษาทุกชั้น มีหลักเกณฑ์ ดังนี้⁵

- 1) สำหรับธรรมศึกษาทุกชั้น ให้ถือ 400 คะแนนเป็นเกณฑ์ วิชาทุกวิชาให้คะแนนเต็ม 100 คะแนน เมื่อรวมคะแนนของทั้ง 4 วิชาแล้ว ต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 200 คะแนน ถือว่าสอบได้ ต่ำกว่า 200 คะแนน ถือว่าสอบตก
- 2) นักเรียนและธรรมศึกษาทุกชั้น เมื่อตรวจดูคะแนนของแต่ละวิชาที่ได้แล้ว หากมีวิชาใดวิชาหนึ่ง ได้คะแนนต่ำกว่า 25 คะแนน แม้จะรวมครบทุกวิชาแล้วได้เกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ 200 คะแนนก็ตาม ให้ถือว่าการสอบครั้งนี้เป็นการสอบตก
- 3) ผู้สอบนักเรียนและธรรมศึกษาทุกชั้น ต้องสอบทั้ง 4 วิชา ถ้าขาดสอบวิชาใดวิชาหนึ่ง สนามหลวงแผนกธรรมไม่รับพิจารณา หรือตรวจ ให้อยู่ในเกณฑ์สอบตก
- 4) การตอบสัปดาห์ให้หักคะแนนเสีย 2 คะแนน คือ แทนที่จะได้ 10 คะแนนเต็ม ให้เพียง 8 คะแนน

การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนของพระสงฆ์ ครู นักเรียน

พระสุธีวรญาณ (พระมหาณรงค์ จิตฺตโสภโณ) รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษา “พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย นอกจากจะได้ทำการอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ด้วยกันเองแล้ว ยังได้ทำหน้าที่ด้านสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษาอยู่ 2 ประการ คือ

- 1) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอนคือการศึกษาแก่ประชาชน เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐ ตรงหลักการทาง

⁵ แม่กองธรรมสนามหลวง, สำนักงาน. เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม, 2547 หน้า 20

พระพุทธศาสนาเรียกว่า หน้าที่ของครู แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ซึ่งทำหน้าที่ฝึกเทศาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้กลายเป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุด

2) หน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องก็จะประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม รู้จักอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญา ให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประพฤติดี ประพฤติชอบ

ครูเกษิฐา (นามสมมติ) กล่าวว่า “พระสงฆ์จะมีส่วนร่วมในการบรรยายรายวิชาวิถีธรรมวิถีไทย และกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดเป็นประจำ นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษาทุกชั้น โดยมีครูเป็นผู้ประสานงานกับนักเรียน ครูที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวมถึงผู้ปกครองของนักเรียน ทั้งนี้ประธานนักเรียนจะเป็นผู้ประสานงานกับนักเรียนอื่น ๆ เพื่อเข้าร่วมชมรมพุทธศาสตร์ และทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมบรรยายธรรมเป็นประจำ โดยใช้ห้องจริยเป็นศูนย์กลางให้นักศึกษามาจัดกิจกรรม นิทรรศการ การปฏิบัติธรรมเป็นต้น”

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทคโนโลยีสยาม " หน้าที่หนึ่งของโรงเรียน นอกเหนือจากเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่นักเรียนแล้ว ต้องช่วยพัฒนาให้เด็กเป็นคนดีของสังคมด้วย เมื่อปี 2545 โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม จึงบรรจุโครงการธรรมศึกษาเข้าไว้ในแผนพัฒนาส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียนเพื่อเป็นแกนหล่อหลอม และปลูกฝังให้นักเรียนปฏิบัติตนบนพื้นฐานแห่งจริยธรรม โดยทางโรงเรียนจะส่งเสริมกิจกรรมนี้ไปตลอด"

การเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษามีส่วนส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ได้เป็นอย่างดี

พัฒนณี (นามสมมติ) วัย 17 ปี นักเรียนระดับชั้น ปวส. สาขาบัญชี โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม ผู้ได้รับประกาศนียบัตรพระปริยัติธรรมสนามหลวง ธรรมศึกษาชั้นเอก บอกว่า ทั้ง 3 ระดับแบ่งเป็น 4 วิชา คือ วิชาพุทธประวัติ ธรรมะ เรียงความแก้กระทู้ธรรมและเบญจศีล-เบญจธรรม โดยมีพระอาจารย์มาสอน ซึ่งในชั้นตรีจะเรียนธรรมะพื้นฐาน เช่น ศีล 5 ระดับโท เรียนอุโบสถศีล (ศีล 8) ส่วนชั้นเอกเน้นที่การวิจารณ์ธรรมะ เกี่ยวกับการนำหลักธรรมชั้นสูงไปประยุกต์ใช้ในการเรียนธรรมศึกษา ทำให้ทราบกฎแห่งกรรม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

โดยสิ่งเหล่านี้หากพวกที่ตีกันได้มีโอกาสศึกษา เชื่อว่าจะทำให้ลดละพฤติกรรมก้าวร้าวได้ เพราะเกิดความตระหนักและเข้าใจอยู่เสมอว่า หากเราทำคนอื่นเจ็บ สักวันเราต้องชดใช้กรรมที่เราก่อไว้ จากการส่งเสริมให้นักเรียนเรียนธรรมศึกษา ทำให้นักเรียนรู้จักยับยั้งชั่งใจ จิตสงบ ปัญหานักเรียนยกพวกก่อเหตุทะเลาะวิวาทลดลง

นายบุญเสริม (นามสมมติ) วัย 21 ปี นักเรียนระดับชั้น ปวส สาขาช่างยนต์ โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม เล่าว่า ก่อนหน้านี้เป็นคนใจร้อน ใช้อารมณ์ ขาดการยั้งคิด ไม่มีสมาธิในการเรียน แต่เมื่อเริ่มเรียนหลักสูตรธรรมศึกษาตอนเรียนระดับชั้น ปวส. จากการชักชวนของอาจารย์ เห็นผลทันที จิตใจสงบ มีสมาธิในการเรียน เรียนรู้เรื่องมากขึ้น ทำให้เกรดเพิ่มจาก 2 กว่า เป็น 3.3 หากทุกโรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนเรียนหลักสูตรธรรม จะช่วยแก้ปัญหาเด็กตีกันได้อย่างแน่นอน และยังช่วยให้การเรียนดีขึ้นด้วย เพราะช่วยให้รู้จักคิดก่อนทำ เป็นคนรอบคอบ รู้จักคิดได้ด้วยตนเอง ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำจากรุ่นพี่ หรือไม่เชื่อคำยั่วยุยงของเพื่อน ไม่โดนชักจูงไปในทางที่เลื่อม อยากให้เด็กช่างหันมาเรียน โดยเปลี่ยนระดับชั้นเรื่อยๆ เพราะเกิดผลดีจริง จะทำให้ความประพฤติในการดำรงชีวิตดีขึ้น" และนักเรียนยังเชื่อว่าการที่โรงเรียนส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรธรรมศึกษาจะช่วยปัญหาเรื่องเด็กตีกันได้อย่างแน่นอน

พรชัย (นามสมมติ) นักเรียนระดับชั้น ปวส. สาขาช่างยนต์ โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม กล่าวว่า จากที่เคยเป็นคนหุนหันพลันแล่น ใจร้อน หลังเรียนธรรมศึกษากลายเป็นคนสุขุมรอบคอบ จิตใจสงบ มีสมาธิในการเรียนและรู้จักคิดก่อนทำ ไม่ทำก่อนคิดเหมือนเมื่อก่อน หากให้นักเรียนอาชีพะเรียนธรรมศึกษา จะมีส่วนช่วยให้ยุติพฤติกรรมอันธพาล ก้าวร้าวลงได้บ้าง แต่ก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลด้วย หากเรียนด้วยความสนใจอย่างแท้จริง คิดตามสิ่งที่เรียนก็จะช่วยกล่อมเกล่าจิตใจได้ แต่ถ้าใจไม่สนใจเรียนเพราะถูกบังคับ ก็จะไม่เกิดประโยชน์อันใด

การอบรมเสริมความรู้ในด้านวิทยาการสอนของพระสงฆ์

พระครูวิสุทธิคุณ ประธานศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคม กล่าวว่า “พระสงฆ์ที่เข้าไปสอนและอบรมตามสถานศึกษาอาชีพในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของศูนย์พระสงฆ์นักเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาสังคม พระสงฆ์กลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการจัดโครงการอบรมสัมมนา โดยสำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี 2543 พระสงฆ์ที่เข้าร่วมอบรมจึงร่วมกันจัดตั้งศูนย์พระสงฆ์ฯ จึงเกิดขึ้น โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อระดมพลังพระสงฆ์เข้าสอนศีลธรรมจริยธรรมตามสถานศึกษา และดำเนินการตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา”

ด้วยการตระหนักถึงความพร้อมในการสอนสำนักเสริมศึกษาฯ กับศูนย์พระสงฆ์จึงจัดทำโครงการเสริมความรู้ในด้านจิตวิทยาให้แก่พระสงฆ์ปีละครั้ง ดังนั้น พระสงฆ์ในกลุ่มนี้โดยภาพรวม มีความรู้เรื่องวิชาการด้านการจิตวิทยาพอสมควร แต่ส่วนของปัจเจกนั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากพระสงฆ์กลุ่มนี้มีระดับการศึกษา และประสบการณ์แตกต่างกัน มีทั้งกำลังศึกษา และจบระดับบัณฑิตศึกษา กำลังศึกษาและจบระดับมหาบัณฑิตศึกษา

เทคนิควิธีการ และความพร้อมการถ่ายทอด

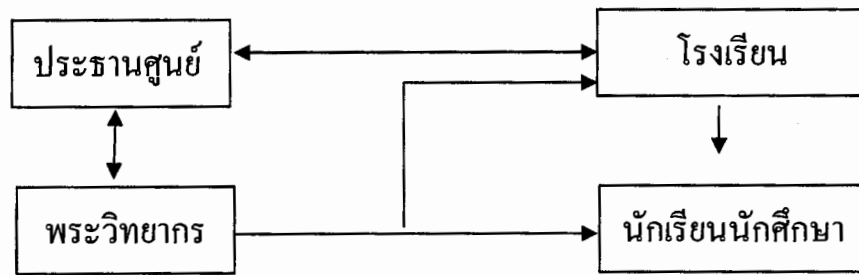
การจัดการสอนของศูนย์พระสงฆ์ฯ นั้น มีลักษณะดังนี้

1. ประธานศูนย์พระสงฆ์ฯ เป็นผู้รับผิดชอบดูแลสมาชิก และประสานงานปรึกษาหารือกับผู้บริหารสถานศึกษา

2. แต่ละสถานศึกษา มีหัวหน้าพระวิทยากรรูปหนึ่ง เป็นผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ในการประสานงานกับสถานศึกษา รับผิดชอบดูแล จัดทำตารางตามที่สถานศึกษามีจัดมาให้และจัดพระวิทยากรจำนวนหนึ่งเข้าสอนตามวันเวลาที่กำหนด สำหรับจำนวนนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนห้องเรียนที่สถานศึกษาจัดให้

การสอนธรรมศึกษาตามสถานศึกษานั้น ศูนย์พระสงฆ์ฯ ใช้หลักสูตรธรรมศึกษาที่รวบรวมจัดทำขึ้นโดยศูนย์พระสงฆ์ฯ นักเรียนจะได้รับหนังสือเล่มนี้คนละเล่ม การเรียนการสอนจึงไปตามนั้น การถ่ายทอดตามสาระวิชาต่าง ๆ นั้น มีสื่อประกอบการสอน เช่น เอกสารสรุปสาระการเรียนรู้แต่ละวัน การบรรยาย สื่อแผ่นใส สื่อเพาเวอร์พอยต์ และสื่อวีซีดี อย่างไรก็ตาม สื่อการสอนที่มีอยู่พร้อมนั้น จะสามารถใช้งานได้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพห้องเรียนของสถานศึกษานั้น สำหรับเทคนิคการถ่ายทอดนั้น จากการประเมินผลการสอนของพระสงฆ์โดยสถานศึกษาก็พบว่า โดยภาพรวมเป็นที่น่าพอใจ มีเพียงบางกรณี หรือบางรูปเท่านั้น สอนยังไม่เข้าเกณฑ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสั่งสมประสบการณ์ยังไม่เพียงพอเท่าที่ควร

ผังแสดงวิธีการทำงานของพระสงฆ์

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย ปัญหาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า การที่กลุ่มพระสงฆ์ และสถาบันการศึกษาได้ร่วมกันจัดให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษาที่ผ่านมานั้น ถึงแม้ว่าจะมีผลในด้านบวก คือ พฤติกรรมนักเรียนนักศึกษาดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม อุปสรรคและปัญหาในการดำเนินการก็พบอยู่หลายลักษณะเช่นเดียวกัน ซึ่งพอจะประมวลภาพรวมได้ดังนี้

1. ขอบข่ายเนื้อหาในหลักสูตรธรรมศึกษา
2. บุคลากรพระสงฆ์ผู้อบรม หรือผู้บรรยาย
3. สื่อ อุปกรณ์ และเครื่องมือในการเรียนการสอน
4. การประสานงาน
5. งบประมาณ

ด้านขอบข่ายเนื้อหาในหลักสูตรธรรมศึกษา

ขอบข่ายเนื้อหาในหลักสูตรธรรมศึกษาทั้ง 3 ระดับชั้นที่ใช้ในการเรียนการสอนนั้น เป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรการเรียนการสอนของพระสงฆ์ตั้งแต่เริ่มแรก มีเนื้อหาสาระค่อนข้าง มากและเหมาะสมสำหรับการอบรมพระนวกะ หรือพระที่บวชเข้ามาใหม่ ขอบข่ายเนื้อหาในหลักสูตรธรรมศึกษานี้ มีเนื้อหาสาระที่ค่อนข้างมาก เมื่อหลักสูตรนี้ได้รับความสนใจจากสถาบันการศึกษาที่ต้องการให้นักเรียนนักศึกษาระดับอาชีวะ มีความรู้ ควบคุม คุณ ธรรมจริยธรรม และจัดให้พระสงฆ์ได้เข้าไปสอน และอบรม ในขณะที่เนื้อหาสาระในหลักสูตรยังมีมากอยู่เหมือนเดิม แต่เวลาในการเรียนการสอนมีน้อย เมื่อเทียบกับขอบข่ายเนื้อหาที่มีมาก ด้วยเหตุนี้ การเรียนการสอนจึงเป็นไปอย่างค่อนข้างรวบรัด เป็นไปในลักษณะ แฉฉา และอธิบายในส่วนที่เข้าใจยากเท่านั้น การที่จะอธิบายขยายความในหัวข้อ หลักธรรมทั้งหมดนั้น จึงกระทำไม่ได้ทั้งหมด ขอบข่ายเนื้อหาของหลักสูตรกับระยะเวลา เรียนที่ทางสถานศึกษาจัดให้นั้น จึงค่อนข้างจะเป็นสิ่งกีดกันผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องพยายามสอนให้จบเนื้อหาเพื่อให้ทันกับเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังอาจมีผลกระทบ ต่อนักเรียนนักศึกษา

บุคลากรพระสงฆ์อุบรรม หรือบรยาย

ศูนย์พระสงฆ์ได้เข้าไปดำเนินการอบรมและสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษานั้น เป็นหน่วยงานอาสาเข้าไปสอน จากการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผ่านมา ในด้านบุคลากรนี้พบว่ามีปัญหาดังนี้

- 1) บุคลากรพระสงฆ์ที่ทำการสอนไม่เพียงพอต่อการสอนในบางครั้ง
- 2) พระสงฆ์บางรูปไม่มีประสบการณ์การสอนในผู้ใหญ่ หรือระดับอาชีวะมาก่อน จึงไม่สามารถดึงความสนใจของนักเรียนได้
- 3) พระสงฆ์บางรูปมีวัดอยู่ไกลจากสถานศึกษาที่ไปสอน จึงทำให้เดินทางมาไม่ทันในบางครั้ง โดยเฉพาะคาบที่ 1 หรือที่ 2 (คาบที่ 1 เริ่มเวลา 07.00 น)

สื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอน

สื่อสำหรับการอบรมและสอนที่ผ่านมานั้น ส่วนใหญ่เป็นเอกสาร และแผ่นใส หรือสื่อโทรทัศน์ในกรณีที่มีการอบรมเป็นกลุ่มใหญ่ในห้องประชุม แต่ขาดสื่ออื่น ๆ นอกจากนี้ เช่น สื่อแผ่นพับ สื่อภาพการ์ตูน และสื่ออื่น ๆ ที่สามารถดึงความสนใจผู้เรียนให้เข้าสู่เนื้อหาสาระตามหลักสูตร

การประสานงาน

การประสานงานในการบริหาร และดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

- 1) การติดต่อประสานงานระหว่างสถานศึกษากับศูนย์พระสงฆ์ การประสานงานในระดับนี้ในบางครั้งเกิดก็เกิดปัญหาในเรื่องการจัดตารางการเรียนการสอนกับการจัดเตรียมพระวิทยากร
- 2) การติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์พระสงฆ์กับสมาชิก พระวิทยากรหัวหน้าสาย แต่ละสาย ซึ่งทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานให้สมาชิกมาสอน บางครั้งพบปัญหาคือความไม่ใจว่าทางสถานศึกษาต้องการให้จัดพระวิทยากรเข้าสอนจำนวนกี่รูป เพราะตารางที่จัดมาให้ไม่ชัดเจน (เฉพาะบางสถานศึกษา)

งบประมาณ

การที่ศูนย์พระสงฆ์ที่เข้าไปอบรมและสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษานี้ได้เข้าไปสอน โดยอาสาไปสอน พระสมาชิกจำนวนมากไม่มีค่าตอบแทน การเดินทางไป-มาระหว่างวัดกับ

สถานศึกษาส่วนใหญ่จะใช้รถแท็กซี่ ความรับผิดชอบในเรื่องพาหนะจึงตกอยู่กับพระวิทยากรเอง หากต้องไปสอนอย่างต่อเนื่องเวลาหลาย ๆ วัน บางรูปก็ไม่สามารถเดินทางไปได้เนื่องจากสาเหตุของค่าพาหนะสำหรับการเดินทางประการหนึ่ง และในกรณีที่วัดมีกิจกรรมท่านก็ไม่สามารถมาสอนได้ประการหนึ่ง ทำให้ปัญหาได้ในบางครั้ง จากโครงสร้างการใช้จ่ายโดยรวมของศูนย์พระสงฆ์ฯ ปรากฏว่ามี 7 ด้านใหญ่ ๆ ประกอบด้วย

1) ค่าเอกสารธรรมศึกษาสำหรับนักศึกษา	30,000 บาท
2) ค่าอุปกรณ์สำนักงาน หมึก/กระดาษ/เม็ทซ์	60,000 บาท
3) ค่าเดินทางพระวิทยากร 140 รูป	20,000 บาท
4) ค่าติดต่อสื่อสาร (โทรศัพท์/ส่งจดหมาย)	30,000 บาท
5) ค่าอุปกรณ์ในการสอบธรรมศึกษา	30,000 บาท
6) ค่าสื่อโทรทัศน์	30,000 บาท
7) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (รูป สื่อการสอน)	30,000 บาท
รวมทั้งสิ้น	230,000 บาท

หมายเหตุค่าใช้จ่ายต่อจำนวนพระวิทยากร 140 รูป นักเรียนจำนวน 4,017 คน รวม 4,157 รูป/คน เฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนโดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา 57.25 บาท/ต่อนักเรียน 1 คน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. สถานศึกษาเป็นสถานที่บ่มเพาะความรู้และพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการศึกษายุคใหม่ ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาให้สามารถใช้ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นและเพิ่มพูนขึ้นอย่างต่อเนื่องให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง องค์กร หรือต่อสังคม โดยไม่เป็นผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลข่าวสาร คือ ให้เป็นผู้ที่รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่เสมอ การที่นักเรียนจะสามารถเป็นอย่างดังกล่าวมานี้ได้ ก็มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับการเรียนการอบรมในเรื่องจริยธรรม โดยบูรณาการจริยธรรมทั้งภาคปรัยัติ และภาคปฏิบัติในวิชาที่เหมาะสม และสร้างสังคมโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาความรู้

2. การที่พระสงฆ์จะเข้าไปสอนจริยธรรมในโรงเรียนเป็นนิมิตหมายดีทั้งต่อโรงเรียนและสังคม เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาอันอาจเกิดขึ้น พระสงฆ์ควรทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งจะสามารถปรึกษาหารือ ควบคุม ดูแลกันและกันได้เป็นอย่างดี

3. เพื่อการร่วมกันทำงานอันจะเกิดประโยชน์ต่อนักเรียนนักศึกษาอย่างจริงจังนั้นพระสงฆ์กับผู้บริหารของสถานศึกษา ควรมีการประชุมร่วมวางแผนด้านการเรียนการสอนอย่างจริงจัง เพราะในกรณีที่ผู้บริหารโรงเรียนเอาใจใส่ในเรื่องนี้ ก็จะทำให้การทำงานเพื่อการนี้ประสบความสำเร็จ

4. การเรียนการสอนจริยธรรมหรือธรรมศึกษาในโรงเรียนนั้น ควรอย่างยิ่งที่จะบูรณาการสาระวิชากับการกิจกรรมอันส่งเสริมให้เกิดการปรับการพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา และจิตใจด้วย

5. ศูนย์พระสงฆ์ที่เข้าไปดำเนินการสอนธรรมศึกษานั้น เพื่อการพัฒนาให้นักเรียนนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง ควรจะอบรมตลอดภาคการศึกษา

6. การสอนธรรมศึกษานี้ ปัจจุบันจำกัดอยู่ที่นักเรียนภาคปกติ (ภาคเช้า-บ่าย) เท่านั้น หากเป็นไปได้ควรที่จะมีการอบรมและสอนในภาคค่ำด้วย เพราะถึงแม้ว่าภาคนี้ พวกเขาจะมีเวลาน้อย แต่ก็ควรที่จะได้รับการพัฒนาด้านนี้เหมือนกันและอย่างเท่าเทียมกันด้วย

7. พระสงฆ์กลุ่มนี้เป็นผู้ที่เสียสละโดยอาสาไปสอน ส่วนใหญ่ก็จำเป็นต้องใช้บริการรถแท็กซี่ในการเดินทาง ดังนั้น หากทางภาครัฐ หรือทางโรงเรียนช่วยอำนวยความสะดวกในด้านการเดินทาง ก็จะทำให้ท่านสามารถเดินทางได้สะดวกมากขึ้น

8. ในห้องเรียนแต่ละห้องนั้น เพื่อพระสงฆ์จะสามารถสอนได้อย่างครบถ้วน ควรมีอาจารย์ประจำห้องช่วยกำกับ หรือดูแลนักเรียนผู้ในห้องเรียนในขณะที่พระสงฆ์สอนด้วย เพราะจะเป็นประโยชน์ที่จะทำให้นักเรียนไม่ส่งเสียงดัง หรือคุยกันเป็นกรณีพิเศษ

9. ควรส่งเสริมให้ครูทุกโรงเรียนได้มีโอกาสเรียนธรรมศึกษาด้วย เพราะนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อตัวครูโดยตรงแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนด้วย นอกจากนี้จะเป็นการลดภาระที่ว่านักเรียนได้เรียนธรรมในขณะที่ครูสอนไม่สนใจหรือไม่ได้เรียน

10. แต่ละโรงเรียนควรมีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ปรึกษา และเป็นพระอาจารย์ประจำโรงเรียนด้วย เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานด้านการวางแผนด้านวิชาการ และด้านกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาได้ดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาพฤติกรรมผู้เรียนหลังจบการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง ครู และความรู้สึกของเด็กนักเรียนธรรมศึกษาทุกระดับชั้น
2. การวิจัยเรื่องการศึกษาสงฆ์ควรทำโดยวิธีการสัมภาษณ์ หรือการจัดสัมมนา ในรูปแบบการสัมมนาเพื่อทำหลักสูตร โดยตั้งหัวข้อประเด็น และใช้เวลาเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์ ฆราวาส นักวิชาการ

บรรณานุกรม

- กิตติพงศ์ วงศ์สุนทร. จริยธรรมพื้นฐานที่สอดแทรกได้ทุกวิชา. วารสารมิตรครู 26 (15 กันยายน 2527) : 26-40.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร. บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, 2546.
- คณะกรรมการการศึกษาเอกชน, สำนักงาน. รายงานผลการดำเนินงาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปีงบประมาณ 2546. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.
- . แนวดำเนินการเพื่อการประกันคุณภาพและการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2541.
- . สถิติการศึกษาเอกชน ปีการศึกษา 2544. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2544.
- . สถิติการศึกษาเอกชน ปีการศึกษา 2545. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2545.
- . สถิติการศึกษาเอกชน ปีการศึกษา 2546. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2546.
- . รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการจัดการศึกษาเอกชนในทศวรรษหน้า. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2545.
- ชัยพร วิชาวุธและธีระพร อุวรรณโณ. แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรม. วารสารครุศาสตร์ 5 (กรกฎาคม – กันยายน 2525) : 22 – 35.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. หลักและวิธีการพัฒนาจริยศึกษาในสถาบันการศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์การศาสนา. 2524.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์การศาสนา. 2524.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิ และเพ็ญแข ประจบปัจจนึก. จริยธรรมของเยาวชนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์การศาสนา. 2520.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8.

- กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2540.
- ปณิธาน นุ่มศิริ. การนำเสนอโปรแกรมการสอดแทรกจริยธรรมในการสอนภาษาไทยระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
2528.
- มนัส หันนาคินทร์. การสอนค่านิยมและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร.
โรงพิมพ์พิมพ์มณเฑศ. 2523
- แม่กองธรรมสนามหลวง, สำนักงาน. นิตยสารแม่กองธรรมสนาม ฉบับประจำเดือน
มกราคม – มิถุนายน 2546. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.
- เรื่องสอดแทรกของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2544. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, 2544.
- เรื่องสอดแทรกของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, 2545.
- เรื่องสอดแทรกของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2546. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์การศาสนา, 2546.
- เรื่องสอดแทรกของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. 2547. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์การศาสนา, 2547.
- ระวี ภาวิไล. จริยธรรมในสังคมไทย. การศึกษาแห่งชาติ 5 (มิถุนายน – กรกฎาคม 2522)
ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. 2530.
- สาโรจน์ บัวศรี. จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครุสภา. 2527.
- สุนน อมรวิวัฒน์ และศิษยา เขมมณี. หลักการสอนจริยศึกษา. ในกลวิธีสอนจริยศึกษาและ
การสอดแทรกคุณธรรม. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. 2527.
- แสง จันทร์งาม. การสอนจริยธรรมในโรงเรียน. รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทย
ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. 2522.
- ยาจินต์ สีนสุภา, พระมหา. ศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการจัดกิจกรรมของวัดเพื่อ
สวัสดิการสังคม สำหรับผู้สูงอายุ ในเขตกรุงเทพมหานคร. 2544. (อัคราเนนา)
- วิชาการ, กรม. การจัดการศึกษาระดับประถม มัธยม และอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษ

หน้าที่สอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.

----- . แนวคิดการจัดการศึกษาไทยในทศวรรษหน้าที่ เอกสารอัดสำเนา. 2535.
2534.

----- . รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการตามโครงการวิจัย เรื่องการศึกษาความเป็นไป
ได้ของแนวการจัดการศึกษาระดับประถม มัธยม และอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษ
หน้า. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.

วิเชียร พงษ์ประเสริฐ. ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2528.

อนุমানราชชน,พระยา. ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม. พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาการ. 2515.

ภาษาอังกฤษ

Brown, Roger. **Social Psychology**. New York : F. watts, 1975.

Piaget, Jean. **The Moral Judgments of The Child**. 3rd ed. London : Roruledge & Kegan
Paul Ltd., 1960.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร
โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนโดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา : กรณีศึกษาอาชีวศึกษา

เลขที่วิจัย
วันที่
ผู้สัมภาษณ์
สถานที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา 5 ด้าน คือ หลักสูตรานการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาบุคลากร กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวกและการวัดและประเมินผลการศึกษา
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการเรียนการสอนของศูนย์พระสงฆ์เผยแผ่ธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาสังคม ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา

คำชี้แจงในตอบแบบสอบถาม/สัมภาษณ์

แบบสอบถาม/สัมภาษณ์มีทั้งหมด 2 ตอน

ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สอบถาม/สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไป

-
1. ชื่อ-นามสกุล
 2. ตำแหน่ง
 3. สังกัด
 4. จำนวนบุคลากร อาจารย์จำนวน..... คน นักเรียนจำนวน..... คน
 5. การจัดการศึกษา ปวช. ปวส. ปวท.
 6. การแบ่งภาคเรียน ปีละ 2 ภาคเรียน ปีละ 3 ภาคเรียน

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการเรียนการสอน (คุณธรรมจริยธรรม)

1. โรงเรียนมีนโยบายอย่างไรในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

.....

.....

.....

.....

.....

2. โรงเรียนเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการปิดสอนหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนที่ท่านดูแลอยู่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. การพัฒนาบุคลากรหรือครูทางโรงเรียนมีการดำเนินการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถาม/สัมภาษณ์ ครู/พระสงฆ์
โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนโดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษา : กรณีศึกษาอาชีวศึกษา

เลขที่วิจัย

ผู้สัมภาษณ์

สถานที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา 5 ด้าน คือ หลักสูตรานการนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนานุเคราะห์ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวกและการวัดและประเมินผลการศึกษา
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการเรียนการสอนของศูนย์พระสงฆ์เผยแผ่ธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาสังคม ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนในสถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษา

คำชี้แจงในตอบแบบสอบถาม/สัมภาษณ์

แบบสอบถาม/สัมภาษณ์มีทั้งหมด 2 ตอน

ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพและข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สอบถาม/สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนธรรมศึกษา

ตอนที่ 1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไป

1. สถานะ พระภิกษุ สามเณร
2. อายุ ปี พรรษา
3. วัด
4. วุฒิการศึกษา
5. ประสบการณ์การสอนธรรมศึกษา ประมาณปี
6. ท่านเคยผ่านการอบรมโครงการอบรมถวายความรู้พระสงฆ์ สำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 เคย จำนวน ครั้ง ไม่เคย
 ผ่านการอบรมจากหน่วยงานอื่น (ระบุ)

1.4 สื่อการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก

.....

.....

.....

.....

.....

1.5 การวัดและประเมินผลการศึกษา (ระหว่างเรียนและหลังเรียน)

.....

.....

.....

.....

.....

2. บทบาทพระสงฆ์ในด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษามี
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรบ้างในการสอนธรรมศึกษาที่ท่านรับผิดชอบ

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าเยาวชนที่ผ่านหลักสูตรธรรมศึกษามีพฤติกรรมดีขึ้นอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ในการเดินทางไปมาช่วงสอนธรรมศึกษาท่านมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย